

Politika és politikatudomány: korszakváltás?

A Magyar Politikatudományi Társaság XXVII. Vándorgyűlése
Székesfehérvár, 2022. június 9-10.
Budapesti Corvinus Egyetem

ABSZTRAKTFÜZET

A Magyar Politikatudományi Társaság XXVI. Vándorgyűlése
Politika és politikatudomány: korszakváltás?

Szerkesztette: Dobos Gábor, Gyulai Attila

Kiadó: Budapesti Corvinus Egyetem
Budapest, 2022.

ISBN 978-963-503-917-3

Tartalom

1. Európai Unió, nemzetközi viszonyok, átalakulások	4
1.1. panel.....	4
1.2. panel.....	5
2. Merre tovább politikatudomány?	8
2.1. panel.....	8
3. Közpolitika és kormányzás válságok idején / Public Policy and Governance in Crisis Periods ..	10
3.1. panel.....	10
3.2. panel.....	11
3.3. panel.....	13
4. Új idők, új szerepek? Fókuszban a civil társadalom	17
4.1. panel.....	17
5. Pártok és pártrendszerek	20
5.1. panel.....	20
5.2. panel.....	22
6. Politikai rezsimek.....	24
6.1. panel.....	24
6.2. panel.....	26
7. Politics, elections, transformations in Europe.....	29
7.1. panel.....	29
8. Kampányok, korszakok, trendek a politikai kommunikációban	31
8.1. panel.....	31
8.2. panel.....	32
9. Vezetők és elitek: a választási verseny kulcsfigurái és a politikai változások mozgatórugói?	35
9.1. panel.....	35
9.2. panel.....	36
9.3. panel.....	38
10. Politikai intézmények – korszakváltás közben vagy után?	41
10.1. panel.....	41
11. Választás a háború árnyékában: közvélemény, választások és azok hatásai	44
11.1. panel.....	44
11.2. panel.....	45
11.3. panel.....	48
11.4. panel.....	50
12. Politikaelmélet egy drámaian változó világban	53
12.1. panel.....	53
12.2. panel.....	55

1. Európai Unió, nemzetközi viszonyok, átalakulások

Szekcióvezető: Arató Krisztina (ELTE ÁJK)

1.1. panel

Június 10. (péntek) 9:00-10:45

Panelvezető: Arató Krisztina (ELTE ÁJK)

Czene-Joó Máté (ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskola):

A reziliencia koncepciójának megjelenése és szerepe az európai politikában

A rezilienciát leggyakrabban „rugalmas ellenálló képességként” fordítják, és egyének, közösségek, intézmények vagy akár egész társadalmak természeti katasztrófákkal és társadalmi – gazdasági válságjelenségekkel szembeni ellenálló képességét értjük rajta. A szakirodalomban számos különböző, egymással versengő definíciós kísérletet találhatunk, amelyek a reziliencia különböző vonásait igyekeznek kiemelni, azonban közös vonásokként megállapítható az adaptív kapacitások szerepének középpontba állítása, illetve a részvételiség, a forrásbiztonság és -redundancia alapvető, minimális kritériumokként meghatározása.

A kutatásomban arra vállalkozom, hogy a reziliencia fogalmának az európai politikában való megjelenését, és az Európai Unió stratégiai jelentőségű dokumentumaiban, mint például a 2016-os Global Strategy-ben, illetve az egyes szakpolitikai területeken betöltött szerepét vizsgáljam. Az előadásomban röviden ismertetem a reziliencia koncepcióját, annak elméleti beágyazási lehetőségeit, majd az európai politikai szintéren való megjelenéséről, ennek okairól, és az egyes szakpolitikai területeken való alkalmazásának sajátosságairól értekezem, az előadásomat pedig a fogalom jövőjére, használatának korlátaira vonatkozó összefoglalóval zárom.

Kondor Zsuzsanna (NKE):

Kohéziós politika az ukrán háború árnyékában

Az ukrán háború kitörése az Európai Unió egésze, ám kiemelten az Ukrajnával határos tagállamok számára a tömegesen érkező menekültek azonnali ellátásának, illetve továbbutazásának vagy tartós befogadásának megszervezését jelentette. A tagállamok megnövekedett kiadásai gyorsan napirendi kérdéssé váltak az uniós döntéshozatali folyamatokban. Az előadás azzal a problémával foglalkozik, hogy miért az EU kohéziós politikája került előtérbe a menekültválság terheinek fedezése kapcsán.

E szakpolitika ugyanis olyan átfogó fejlesztéseket finanszíroz, amelyek a régiók közötti fejlettségbeli különbségek mérséklését, az európai gazdaság fenntartható növekedését segítik; ehhez a tagállamok előre meghatározott, decentralizált kerettel rendelkeznek és többéves ágazati/területi fejlesztési programokat valósítanak meg.

Az előadás célja a válságkezelés és a kohéziós politika kapcsolatának feltárása. Ennek kapcsán azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy i.) milyen módosításokat kezdeményezett az Európai Bizottság a kohéziós pénzeszközök szabályozásában, ii.) az elfogadott változtatások mennyiben nyújtanak tényleges segítséget az ukrán menekültválság kezeléséhez és iii.) a kohéziós források mobilizálása alapján milyen következtetések vonhatóak le a kohéziós politika, illetve a koronavírus okán létrehozott Helyreállítási és Ellenállóképeségi Eszköz (RRF) jövőjét illetően.

Szijártó Norbert (BCE):

Válságok és mélyülő európai integráció?

A 2008-2009-es globális pénzügyi válság óta eltelt kicsit több mint egy évtizedben számos válság (gazdasági, geopolitikai, egészségügyi és biztonságpolitikai) érintette az európai integrációt. Így az elmúlt években jó néhány tanulmány vizsgálta azt a kérdést, hogy az európai integráció egyáltalán képes-e gyors és hatékony válaszokat adni a válságokra, hogyan és milyen lépésekkel reagál az európai integráció a válságokra, a válságkezelés milyen integrációs folyamatokat indít el (milyen integrációs kimeneteket generálnak a válságkezelési periódusok), és végül, vajon a válságok mentén mélyülő európai integráció – „több Európa”, mint európai uniós válasz – minden válságkezelési folyamat esetében adekvát megközelítésnek tekinthető?1 Ugyanakkor, elfogadott analitikai keret még nem alakult ki, amely mentén egy általános keretrendszerben lehetne elemezni az európai integráció reakcióit eltérő típusú válságok esetében. Ennek alapjait Ferrara – Kriesi [2021] tette le, amely közös nevezőre hozta az integrációs elméletek szerepét a válságkezelések értelmezésében, az egyes policy területek mentén meglévő uniós kompetenciák szintjét és a válságok hatásmechanizmusát (szimmetrikus vagy aszimmetrikus tagállami érintettség). Jelen tanulmány célja többes: (1) a 2008-2009-es globális pénzügyi válság óta, az európai integrációt érintő belső és külső válságok részletes elemzése Ferrara – Kriesi modellje alapján, (2) a válságok meglévő kategorizálása csak az úgynevezett gyorsan lefolyó válságokra terjed ki, a lassan lefolyó válságok elemzése fontos kiegészítése lehet Ferrara – Kriesi modelljének, és végül (3) az európai integráció válságkezelési folyamatai és az integrációs kimenetek közötti erősebb kapcsolat megteremtése, vagyis az európai integráció mélyülő intézményi keretrendszerének ismertetése.

Kaszap Márton (NKE):

Nagy-Britannia külpolitikája és az orosz-ukrán konfliktus

A 2022. február 24-én kitört orosz-ukrán háború egyik nagy érdekessége, hogy Nagy-Britannia szokatlan módon aktív és kezdeményező szerepet játszik a kelet-európai konfliktusban. Ez különösen a Brexit fényében tűnhet érdekesnek, mivel a szigetország az EU-ból való kilépés után meghirdette a globális nyitás stratégiáját. Ennek lényege, hogy a brit külpolitika súlypontját áthelyezik olyan Európán kívüli régiókra, mint az Indiai- és Csendes-óceánok térségei. Márpedig az ukrán konfliktus kapcsán épp az ellenkezőjének lehetünk tanúi, és azt láthatjuk, Nagy-Britannia nemcsak visszatért Európába, de bizonyos tekintetben át is vette a vezető szerepet más európai országoktól. Vajon mi lehet ennek a váltásnak az oka? Vajon EU-n kívüli országgént sikeres lehet-e egyáltalán egy ilyen vezető szerep? Hosszú távon hogyan fogja érinteni ez a globális nyitás külpolitikáját?

Bár a téma távolra vezet és szerteágazó, az előadás megpróbál a napi politikai és katonai események elemzése helyett a tágabb stratégiai összefüggésekre összpontosítani.

1.2. panel

Június 10. (péntek) 11:00-12:45

Panelvezető: Arató Krisztina (ELTE ÁJK)

Szilágyi István (PTE):

Multipoláris világrend versus egypólusú atlantizmus. Az orosz külpolitikai stratégia konceptuális és neoeurázsianista alapjai

1991. december 25-én megszűnt a Szovjetunió. Ez a bipoláris világ végét, a nemzetközi viszonyokban bekövetkező jelentős változások kezdetét jelentette Történelmi értelemben véve rövid ideig egyetlen szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok maradt a színen.

Egy évtized elteltével már kibontakoztak egy többpólusú és interdependens nemzetközi rend körvonalai. A formálódó új nemzetközi rendszerben megnőtt a jelentősége az Eurázsiai

magtérsegnek. A neoeurasianizmus képviselőjeként színre lépett a birodalmi státusz visszaszerzése céljával Oroszország. A Putyin elnök nevével fémjelzett külpolitikai stratégia és geopolitikai irányvonal középpontjában az Egyesült Államok által vezetett és képviselt atlantista világrenddel szembenálló, azt elutasító, az eurázsianizmus felfogásán alapuló multipoláris és multilaterális nemzetközi rendszer kialakítása áll. Az orosz politikai elit, valamint a neoeurasianista geopolitikai felfogás képviselői szerint Moszkva nem eshet a regionális szerepkör csapdájába. Oroszország csupán nagyhatalomként létezhet.

Mint a Sir John Halford Mackinder által felvázolt eurázsiai térség magterületének (heartland) és a közép birodalmának megtestesítője, híd szerepet kell játszania Európa és Ázsia között. Meg kell valósítania annak a szuperkontinensnek nevezett Euráziának az egységét, amelyben a nyugati értelmezésben vett Európa csupán peremvidéknek számít.

Oroszország az Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködéshez történő csatlakozással (1998), a Sanghaji Együttműködési Szervezet megeremtésével (2001), az Eurázsiai Gazdasági Unió létrehozásával (2015), az orosz Monroe doktrína, a közel külföld, valamint a kis és nagy Oroszország koncepció meghirdetésével a nemzetközi viszonyok rendszerének struktúráképző nagyhatalmává kíván válni.

E cél megvalósítása érdekében Moszkva külpolitikai stratégiájában 2014-ben részleges irányváltás, Kelet felé fordulás következett be. Oroszország a megváltozott nemzetközi körülményekhez alkalmazkodva csatlakozott a Kína által 2013-ban meghirdetett Övezet és Út Kezdeményezéshez. Feladta a Nagy Európa koncepciót és a Sanghajtól Lisszabonig terjedő, Európa és Ázsia egységének megvalósítását célzó Nagy Eurázsia stratégiát és a Kínával együttműködő Nagy Eurázsiai Partnerség megvalósítása mellett kötelezte el magát.

A putyini birodalomépítő törekvések következetes és végsőkéig elszánt érvényesítése Európában a nemzetközi világrend gyökeres átalakítására irányuló, Ukrajna elleni háború kirobbanásához vezetett. Az orosz hatalmi aspirációk alakulása és változásai jól nyomon követhetők az ország külpolitikai koncepciójáról kiadott elnöki rendeletek és Alekszandr Dugin munkáinak tanulmányozása során.

Az előadás e kérdések elméleti és történelmi folyamatainak és összefüggéseinek felvázolására vállalkozik.

Szászi Áron (TK PTI) – Bíró-Nagy András (TK PTI):

Az Európai Unió közpolitikai hatásának percepciói: A magyarok tudása és preferenciái az EU befolyásáról

E tanulmány feltérképezi a magyar társadalom tudását és preferenciáit az Európai Unió közpolitikai hatásáról. A kutatás keresztmetszeti kérdőíves adatok leíró és regressziós elemzésére épül. Kutatásunk alapján a magyarok bő harmada tekinthető tájékozottnak az EU-val kapcsolatban. A magyarok többsége nem rendelkezik megfelelő tudással arról, hogy valójában milyen területeken van befolyása az Európai Uniónak a hazai folyamatokra. A kormánypárti választóknak szignifikánsan alacsonyabb az általános EU-s tudásszintje, mint az ellenzéki szavazóknak, de a szakpolitikai tudásszint terén fordított a helyzet. Ennek oka, hogy a fideszes választók kevesebb szakterületről gondolják, hogy tagállami irányítás alatt áll, mint az ellenzékiek, és ez az érzet közelebb áll az EU és a tagállamok közötti valós hatáskörmegosztáshoz. A kormánypártiság és a jobboldali öndefiníció negatív hatással van az integráció további mélyítéséről alkotott véleményekre. Azon szakterületeken, amelyeken Magyarország uniós csatlakozása óta tényszerűen a legnagyobb arányban vannak jelen az európai eredetű jogszabályok, az EU befolyásának támogatottsága is magasabb. Tanulmányunk rámutat arra is, hogy az integráció további mélyítésének komoly korlátai lehetnek a magyar társadalomban, és erős bázisa van a nemzeti szuverenitás politikájának. Az általunk vizsgált 19 közpolitikai területből 8 olyan terület van, ahol a magyarok abszolút többsége szuverenista

állásponton van, míg 9 szakpolitika esetén az integrációpártiak vannak abszolút többségben, a bevándorlás és az egészségügy kérdésében pedig egyik oldalnak sincs többsége. Emellett kiemelendő, hogy az EU kizárólagos hatáskörébe csak a magyar társadalom igen kis része utalna döntéseket: az Európai Egyesült Államok támogatói minden közpolitikai területen 10%-nál kevesebben vannak. A hatásköri kérdésekben tapasztalható megosztottság azt jelzi előre, hogy az EU jövőjével kapcsolatos viták is polarizálhatják a jövőben a magyar közvéleményt.

Ördögh Tibor (NKE ÁNTK):

Szerbia külpolitikájának változása az orosz-ukrán háború hatására

Szerbia Oroszország legfontosabb balkáni partnerének számít, melynek történelmi, gazdasági és politikai okai egyaránt vannak. A nyugat-balkáni állam azonban az Európai Unióba történő integráció következtében köteles cselekedeteit összehangolni a közösségi elvárásokkal, így a külpolitika területén is harmonizációra van szükség. Az orosz-ukrán háború kitörésekor Szerbia igen nehéz helyzetbe került, mivel eleddig hintapolitikát folytatott Kelet és Nyugat között. Az Európai Unió tisztségviselői azonban világossá tették Aleksandar Vučić számára, hogy új korszak következik, mivel elvárás az oroszokkal szembeni szankciós politika alkalmazása a tagjelölt országok számára is. Szerbia elnöke azonban kijelentette, hogy nem hajlandó követni a nyugati elvárásokat és ellenáll a nyomásgyakorlásnak.

Az előadásban arra keresem a választ, hogy változhat-e a szerbiai külpolitika és ha igen, akkor milyen scenáriókat tudunk azonosítani. A politikai retorika árnyalásában rávilágítok a szerbiai álláspont alig látható módosulásaira, illetve az uniós hatásokra. A lehetséges irányok között megtaláljuk az uniótól való elfordulás opcióját, az eddigi politika továbbvitelét vagy az oroszokkal történő szakítás irányát. Mindezeknek a politikai és gazdasági következményeit is elemzem előadásomban.

2. Merre tovább politikatudomány?

Szekcióvezető: Balogh László Levente (DE BTK Politikatudományi Tanszék)

2.1. panel

Június 10. (péntek) 15:00-16:45

Panelvezető: Balogh László Levente (DE BTK Politikatudományi Tanszék)

Kaiser Tamás Géza (NKE ÁNTK):

A politikatudomány túlélőkészlete: „hármás írás”-tól a szerepspecifikációkig

A mértékadónak tekinthető brit politikatudományban éppen tíz évvel ezelőtt, 2012-től széleskörű, napjainkig tartó vita bontakozott ki a politikatudomány relevanciájával és az akadémiai szférán túlmutató hatásaival kapcsolatban. Kiindulópontja, hogy a politikatudománynak rendelkeznie kell azzal a tudással és képességekkel, amelyek révén - az akadémiai szférának (ezen belül különösen a tudománymetriai elvárásoknak) való megfelelésen túl – ki tudja szolgálni a mindenkori kormányzat, pontosabban a kormányzati háttérapparátus, háttérintézmények, valamint a döntés-előkészítésben részt vevő kormányzati szervek igényeit. Egyre inkább elvárást jelent a média hagyományos és on-line csatornáinak számára befogadható szövegek, üzenetek kialakítása. Ehhez a hagyományos „akadémiai” tudomány probléma felvető, önálló hipotéziseket állító, interpretáló, érvelő, kvalitatív, gyakran szubjektív következtetéseket és értékítéleteket magán viselő karaktere nyilvánvalóan nem tud – nem is feltétlenül kíván – illeszkedni.

Az előadás hipotézise szerint a politikatudomány szempontjából kiemelten fontos a három tudásfajta – kormányzati, tudományos-akadémiai, szakmai-gyakorlati együttes alkalmazása. Ennek érdekében a politikatudomány művelőinek három célcsoportot kell megcélözni a „hármás írás” (triple writing) révén: a tudomány művelőit, a felhasználókat (különösen magát a kormányzati szférát), valamint a média hagyományos és digitális felületeit. A fenti problémafelvetésbe illesztve az előadás az egyetemi bázison szerveződő kutatóintézetek és az állam (kormányzat) együttműködésének gyakorlatára koncentrálnak mutatja be amerikai, és kínai példákon keresztül. Ezen kívül olyan, az Európai Unió területén működő társadalomtudományi kutatóintézetek példáját ismerteti, amelyek tudományos tevékenysége közvetlenül az államigazgatás fejlődését és hatékonyabb működését szolgálja. Az előadás következtetése szerint a jelzett folyamatok a politikatudomány hagyományos alterületeinek fellazulásához, új területek (kormányzástan) belépéséhez, összességében pedig a politikatudomány művelőinek nagyfokú szerepspecifikációjához vezetnek.

Csizmadia Ervin (TK PTI):

Van-e politikatudomány a mainstreamen túl? Karl Mannheim és Andrew Roberts

A ma létező politikatudományi mainstream az 1980-as évek végén alapozódott meg, és a szakmai közbeszédben tranzitológiának nevezzük. A tranzitológia a 2000-es évek elején ugyan kifulladt, de alapvető kategóriái lényegében napjainkig megmaradtak. A manapság uralkodónak tekinthető populizmus-, autokrácia- és hibridrezsím-elméletek nagyban építenek a demokratizálás irodalmának elméleti örökségére. Az előadás más hagyományhoz kapcsolódik, bár fontosnak tekinti a mainstream-irodalmat is. Igyekszik körvonalazni, hogy a mainstreamtől jól elkülöníthetően milyen másfajta magyarázatokkal próbálkozhatunk. A lehetséges értelmezések közül az előadó kettőt mutat be: Karl Mannheim irracionálistudomány-elméletét, valamint Andrew Roberts kelet-közép-európai demokratizációs elméletét. Az előbbi megközelítés a politika racionalitás-központú megközelítéseivel vitatkozik; az utóbbi Lijphart nyugat-európai demokráciákra kialakított elméletét vitatja kelet-közép-európai környezetben.

Az előadás zárásaként szóba kerül, hogy az 1990 utáni magyar politika értelmezésében hogyan hasznosíthatók a bemutatott szerzők, és milyen lehetőségek rejlenek a történeti és összehasonlító elemzésekben.

Pál Gábor (NKE ÁNTK / ELTE ÁJTK):

Anti-kiborg kiáltvány: a humanista politikatudomány programja

Az előadás címe nyilvánvaló utalást tartalmaz Donna Haraway 1985-ös esszéjére, amely azonban csupán inspirációforrás, nem pedig kritizálni kívánt ellenpont az előadó számára. A gondolatmenet arra a tézisre épül, hogy az a politikatudomány, amely az emberi társas-hatalmi viszonyok eredményes elemzését elsősorban számítógépes eszközök, digitálisan tárolt adatok, programok és algoritmusok segítségével tartja kivitelezhetőnek, voltaképp egy (mérsékelt) transzhumanista álláspontot képvisel, és a gépekkel mintegy egyesülő, „kiborggá váló” tudós identitásának mítosza körül szerveződik. A tudományos tevékenység nagyfokú gépesítésétől tulajdonképpen az emberi megismerés korlátainak és esetlegességeinek kiküszöbölését várja, és az ember kognitív képességein való túllépés horizontját vázolja fel. Az előadás célja, hogy kritikai szempontokat fogalmazzon meg ezzel a tudomány-felfogással szemben, valamint, hogy egy lehetséges alternatívát körvonalazzon. Ezt a lehetséges alternatívát nevezi az előadó humanista politikatudománynak. A humanista politikatudomány a politikát jelenlegi, posztmodern/technicizált formájában is a sajátos emberi minőség megnyilvánulási terepének tekinti. Ez a sajátos minőség a politika, mint kutatási tárgy konstitutív eleme, és éppen ez az, amely jórészt elvész akkor, amikor a vizsgálat a kiborg-mítosz jegyében zajlik. Az előadó meggyőződése, és a politikatudomány feladata az emberi társas-hatalmi viszonyok megértése. Erre viszont elsősorban egy olyan, humanista politikatudományt lát alkalmasnak, amely a hibákat, korlátokat, és esetlegességeket elfogadva az ember (ön)reflexív és kontemplatív megismerő tevékenységére épül. Ebből adódóan nem kvantitatív, hanem kvalitatív stratégiát követ; nem ipari, hanem kézműves jellegű; nem a nagy elemszám bővületére épül, hanem kontextualista; nem oksági- és statisztikai, hanem történeti- és értelmi összefüggésekre koncentrálnak.

Balogh László Levente (DE BTK Politikatudományi Tanszék):

A politikatudomány elmaradt fordulata

Közhely, hogy a politika állandóan változóban van. Ahogyan változnak a politika társadalmi-gazdasági körülményei és technikai feltételei, úgy változnak a politikai intézmények és a hozzájuk kapcsolódó normák és attitűdök. Manapság a társadalom identitáspolitikák mentén való fragmentálódása és az életstílusok pluralizálódása az új technikai eszközökkel és interakciós lehetőségekkel együtt alapjaiban változtatják meg a politika tapasztalatának és értelmezésének kereteit. A politikát érintő változások egy része strukturális, más része konjunkturális, de közös bennük, hogy a jelenségek interpretációjához gyakran kell visszanyúlnunk azokhoz az archaikus vagy modern kulturális mintázatokhoz, amelyek a politikát és érzékelését mindig is meghatározták, vagy legalábbis befolyásolták. Ez az a pont, ahol a legújabb politikai jelenségek a kulturális hagyománnyal reflektáltan vagy reflektálatlanul, de elválaszthatatlanul összekapcsolódnak. A kultúra gyakorlatai, narratívái és szimbólumai elkerülhetetlenül érintkezésbe kerülnek a politikával cselekvés- és értelmezésmintákat alkotva a politizálás és percepciója számára egyaránt. Ezeket a jelenségeket nem lehet feltárni a politikai kultúra hagyományos vizsgálatán keresztül, mert az nem ilyen jellegű kérdésekre irányul. Mivel a politikatudományban mindezidáig nem ment végbe a kulturális fordulat, mindenképpen érdemes lenne nyitni annak irányába, hogy a diszciplína képes legyen a politikában megjelenő új jelenségeket adekvát módon megragadni és értelmezni.

3. Közpolitika és kormányzás válságok idején / Public Policy and Governance in Crisis Periods

Szekcióvezető: Bartha Attila (TK PTI / BCE)
(magyar és angol nyelvű szekció)

3.1. panel

Június 9. (csütörtök) 13:00-14:45

Panelvezető: Bartha Attila (TK PTI / BCE)

Boda Zsolt (TK PTI / ELTE ÁJK) – Hajnal György (BCE GKPI / TK PTI):

Conceptualizing the illiberal transformation of public administration and its dynamics: A theoretical reappraisal and an empirical exploration

Existing research on the driving factors, patterns, and implications of what is broadly referred to as democratic backsliding, illiberal transformation, or autocratization usually disregard how these changes affect central government bureaucracy. To the very limited extent they still do so, they conceptualize the illiberal transformation of central government bureaucracy as a one-way street, whereby the status quo ex ante characterizing pre-transformation bureaucracy moves from a new, „illiberal” equilibrium. Our research tackles these two deficiencies of existing research. Our ambition is, firstly, to suggest a new descriptive-analytical framework capable of grasping the essence of our key outcome of interest: the illiberal transformation of central government bureaucracy. We pursue this ambition by a careful scrutiny of existing empirical research in this field. Secondly, we examine an extreme and ideal-typical case of illiberal transformation – the case of Hungary – in order to reveal the dynamics underlying illiberal transformation. Based on depth interviews with key informants we strive to find out whether the illiberal transformation of Hungary’s central government bureaucracy features dynamic patterns different from the simplistic presumption characterizing similar research. By identifying characteristically different temporal patterns – such as consecutive waves, reversals, and delayed responses – we hope to contribute to a better understanding of the factors enabling, driving, or prohibiting such changes.

Nyikos Györgyi (NKE ÁNTK) – Gallasz Andrea (NKE KTDI):

Green budgeting as one response to the climate crisis

The objective or research question(s): National budgets play a key role in the transition to a sustainable, green and circular economy. Fiscal policies are a key element of governments' integrated strategies to combat climate change. The general objective of the study is to analyse the relevant European regulations (e.g. EU taxonomy) and the European Green Budget Framework (GBF), as well as the national practices in different Member States, in order to identify the necessary measures. The research aims to clarify and analyse three specific elements: (1) to present the green fiscal frameworks and practices (including the institutional environment); (2) to understand the main methodological challenges in identifying expenditures, tax expenditures and revenues that are beneficial or detrimental to the environment; (3) to provide guidance on the conditions and entry points for the green fiscal framework and on the areas for improvement needed to strengthen the national green fiscal framework in order to achieve different levels of development.

Data and methodology: The desk research examines national budget classifications, statistical classifications, the EU Green Budget Reference Framework (GBRF) and other useful reference documents. The review of academic literature and documentation (e.g. the above-mentioned

policy and other official documents, evaluation reports) will be complemented by interviews with national authorities (ministries).

Expected results: Work on green budgeting methodologies and indicators is ongoing in the EU and globally. There is a need to improve the current institutional environment and capacities both in countries that do not have a GBRF and in countries that already have some green budgeting tools in place compared to the proposed EU GBRF. It is important to identify areas where improvements are needed a) to provide the necessary conditions and entry points for GBF, or b) to strengthen national GBF to achieve different levels of development.

Somlyódy Edit (SZIE KGK):

Távol vagy közel a neoweberi állam-modellhez? – Az önkormányzati politika alakításának néhány újszerű eszköze és hatásai

A 2011-ben létrehozott új magyar önkormányzati modell egyik alaptétele lett az NPM-mel való szakítás és a közfeladatok ellátásában az állam megerősítése, valamint az állami és önkormányzati megoldások előtérbe helyezése. A globális pénzügyi krízist követő nemzetközi tendenciáktól, a re-municipalizációtól és a közszolgáltatások létrehozásában új értékeket teremtő, bizalmon és együttműködésen alapuló közigazgatási kultúrától (Post-NPM) eltartó közpolitika-formáló eszközök és intézményépítési tendenciák terebélyesedtek ki hazánkban, miközben az állam a reformirányt a neoweberi állammal azonosította. Az új önkormányzati rendszerrel összefüggésben az egyik fő következtetés az önkormányzati autonómia szűkülése, illetve a re-centralizáció szokott lenni, amely egy kontinuos folyamattá változott. Mindezekre tekintettel az előadás a közigazgatási reformnak az extern vonulatát és annak mögöttes tényezőit kívánja tárgyalni, melyek az intézményépítésen keresztül megváltoztatták az önkormányzati és más szektorok viszonyát, jogalkotással kiüresítették a tervezést mint kormányzási eszközt, áthangolták az önkormányzati szintek bevétel-szerzési lehetőségeit, szervezetirányító eszközökkel határozták meg a települések közötti újraelosztási viszonyokat stb.

A felsorolt jelenségeket pedig összeköti, hogy erodálják az önkormányzati rendszeren belül a közpolitika-alkotási folyamatokat. A válságkörnyezet nyilvánvalóan megkönnyíti a központi állam határainak kiterjesztését, kérdés azonban, hogy a növekvő befolyásszerzési eszközök összhangban vannak-e a közigazgatásfejlesztési kormánystratégia által tételezett menedzserializmussal, továbbá a neoweberi irányzat által vallott részvételi politika és normativitás kiszélesítésével? Ezért az elemzés számba veszi azokat a körülményeket, hogy a reform eredményeinek mérése egyelőre hiányzik, különösen ami az outcome-legitimációt meghatározó tényezőket illeti, és mérlegre teszi az intézményi dizájn hatásait az input-legitimáció vonatkozásában. Egyúttal figyelembe veszi azon véleményeket, melyek a közpolitikai folyamattal összefüggésben arra figyelmeztetnek, hogy a hatások könnyen eltérhetnek az alkotmányos vagy intézményi kontextustól, mivel az intézmények sajnos, nem teszik lehetővé a policy kimenet előrelátását. A játékszabályok rögzítése határozza meg, hogy az esetleges konfliktusok kezelésére milyen módon kerül sor (Immergut 1992:63).

3.2. panel

Június 9. (csütörtök) 15:00-16:45

Panelvezető: Boda Zsolt (TK PTI / ELTE ÁJK)

Gajdusчек György (BCE GKPI / TK JTI):

Policy-making in a populist government

Scholarly interest in populism as a political phenomenon has enormously increased in the past one-two decade. This interest focused most of all on the social, economic, and cultural causes and the political effects of widespread populist movements. ‘Political effects’ typically refer both to the structure of (polity), and the processes (politics) within the political system. So far, less attention has been devoted to the policy, i.e. the policy process, and especially policy content adopted by populist governments. A paper of high relevance addressing this issue is that of Bartha, A., Boda, Z., & Szikra, D. (2020). (When populist leaders govern: Conceptualising populism in policy-making. *Politics and Governance*, 8(3), 71-81.). That paper identifies differences contrasting the populist to the liberal-democratic model and identifies ten major divergences grouped into three major categories: policy content, process, and discourse. In this paper, I offer a much more simple (perhaps overly simplistic) though arguably more robust conceptualization. Referring back to the widely used distinction between policy and politics, I argue that populist regimes empirically rarely make policies; because – I argue – theoretically the very nature of populist governing focus solely on politics (i.e. political popularity). Policies in this context may be made only as an error, or if a policy results in direct and relatively immediate popularity, which, in most cases, is impossible. Furthermore, these governments devote more energy and resources to communicating, instead of implementing, policies. Governments of Viktor Orban since 2010 are used as a case for investigation, as it is considered one of the most obviously populist governments in the World. Interviews, made by 21 civil servants who served in the pre-Orban era (so that they have a basis for comparison), and later fulfilled high-level ministerial positions within the Orban governments, serve as sources of empirical investigation.

Sebők Miklós (TK PTI) – Kiss Rebeka (TK PTI / NKE KTDI):

The Concept and Measurement of Legislative Backsliding – The Case of Hungary

This paper examines the issue of legislative backsliding defined from the perspective of liberal democracy as the deterioration in the quality of the legislative process and the laws. By examining the four dimensions of legislative backsliding – the (1) public policy, the (2) legal-constitutional-formal, (3) the procedural, and the (4) stability dimension – for the first time, we develop an index that can be used to analyse the practice of legislative backsliding. We use qualitative case studies to test this system for Hungary to gain new perspectives on an emerging phenomenon, hybrid political systems. We scrutinise laws that feature the most serious flaws to illustrate the viability of our theoretical approach. We find that often times laws which show qualitative deficiencies exhibit them in not just, but several dimensions. The index developed in our study is well-positioned for longitudinal and comparative analysis as the measurement system for legislative backsliding is scalable to most advanced democracies.

Túry Krisztina (doktorandusz, Indiana University / BCE GKPI):

Under pressure: organisational responses in the changing civic space of Hungary

Existing research on civil societies in restricted environments predominantly focuses on advocacy organisations. Scholars typically analyse how states control the civic space, the justifications they use and the impact of their measures on independent civic action. Thus, we know very little about how service-providing organisations respond to the restrictions, despite growing recognition of their democratizing potential. This paper explores how different levels and layers of government affect organisational response in an environment where pressure is more informal than formal. Building on Oliver’s (1991) framework, and utilising a qualitative research design, this study examines how three types of service-providing nonprofits that operate in the politically sensitive fields related to immigrants, LGBTQ or drug affected

populations manoeuvre the restrictions in Hungary. I argue that local mayors can be effective in both mitigating and adding to the pressure. The presence of a supranational actor – the European Union – is beneficial, especially when it provides direct funding to organisations. Most service-providing nonprofits do engage in some form of resistance, at times even beyond their specific issue areas. Importantly, this sample shows that service-providing organisations less dependent on the government turn towards the riskier path of advocacy, changing even their organisational profile.

Visnovitz Péter (PhD candidate, CEU):

The Interest(s) of the People - A Theory of Populist and Non-Populist Representative Logics

Populist persistence in power is emerging as one of the key theoretical puzzles for populism scholars in the 21st century. Theorists are struggling with how to explain the paradox of stable populist regimes, which antagonize the power-holding, corrupt elites but at the same time establish themselves as the powerful rulers of a country. At the hearth of this paradox lies the widespread understanding that populist success is always predicated on some sort of representative crisis, a failure of the political establishment to represent the interests, fulfill the demands of its constituency (Hawkins & Rovira Kaltwasser 2019, Roberts 2015, Stavrakakis 2017). But how can populists in power rely on the same type of representative crisis to maintain their populist legitimacy? Why do voters continue to support populists in power despite this radical change in their status as elite power-holders?

This paper proposes to resolve the paradox of populist persistence in power by critically revisiting what representative crisis means, how populists use it to mobilize support, and how such crises contribute to the populist attitudes of individuals on the mass level. The paper puts forward a theoretical argument that places the concept of populism within the domain of political representation, and in the footsteps of scholars who see populism as a political or social logic (Laclau, 2005; Stavrakakis, 2017), a form of representation (Caramani, 2017) or a type of representation (Urbinati, 2019), proposes that populism is one of multiple existing logics of political representation. The core argument of the paper is that populist success depends on an immanent crisis of other, non-populist logics of political representation. Representative crises, seen as political performances (Moffitt 2016), can be successfully performed both from opposition and power because they are based not on the failure of representation in general, nor on the failure of the incumbent political actors, but on the assumed failure of non-populist representative logics.

To support this argument, the paper reviews existing explanations of populist persistence in power, engages with arguments that link populism to political representation, and revisits what the most used characteristics of populism, “people-centrism”, “anti-elitism” and “anti-pluralism” mean for a representative logic. To distinguish populist representation from its opposites, the paper puts forward a typology of representative logics along two dimensions, an ontological and a structural one, which strongly build on the literature about the trustee and delegate models of representative action, and on the discursive theories of populist group identity formation. Finally, the paper offers a brief discussion of what the proposed typology of representative logics means for key arguments prevalent in populism theory: the argument about populism’s majoritarian quality, the moral dimension of the people-elite dichotomy, and the relationship between representative logics and (thick) ideologies, and the relationship between representative logics and public policy.

3.3. panel

Június 10. (péntek) 9:00-10:45

Panelvezető: Hajnal György (BCE GKPI / TK PTI)

Bartha Attila (BCE GKPI / TK PTI) – Kopasz Marianna (TK PTI) – Takács Judit (TK SZI):
Short Run versus Long Run Successes? Pandemic Policy Making in European Populist and Liberal Democracies

The COVID-19 pandemic has caused important policy challenges for governments of all stripes. The crisis context is more familiar to populist governments that inherently build their policies on crisis frameworks and tend to be more effective in blocking potential veto-players of epidemiological policy measures. At the same time, liberal democracies tend to channel epidemiological policy expertise more regularly and involve civic and professional actors more thoroughly in the policy making process. This study compares COVID-19 policies in Austria, Hungary, and Portugal. While these countries equally belong to the EU policy space, they represent three different clusters in the political regime scale between liberal democracies and populist governments. Two main questions are addressed: (1) What are the main substantive, procedural and discursive patterns of epidemiological policies in populist versus liberal democracies? (2) What are the factors shaping the epidemiological policy outcome in short-run and long-run in populist versus liberal democracies?

The study first anchors theoretical expectations about pandemic policies along the dimensions of policy content, policy process and policy discourse in populist versus liberal democracies. The empirical part of the study is a qualitative congruence analysis to assess the conformity of the three cases with the theoretically elaborated ideal types. Our findings suggest that in the short run epidemiological policy outcome was relatively good in populist Hungary, but long run policy outcomes are more favourable in Austria and Portugal. We found that governments in the two liberal democracies advocated more complex policy measures, while the Hungarian government favoured a simplified one measure takes all approach. In the policy process, the involvement of civic and professional groups was much less tangible in Hungary than in Austria and Portugal. Concerning the discursive patterns, frequent use of war as a strategic metaphor was present everywhere but was predominant only in Hungary.

Medve-Bálint Gergő (TK PTI / BCE GKPI):
State aid and economic nationalism during the COVID-19 crisis in the Visegrád countries

Although the provision of state aid in the European Union is not compatible with the single market because it has a market-distorting character, there are certain circumstances when the EU treaties allow the granting of aid. The coronavirus pandemic caused such an exceptional disturbance in the economy that the European Commission temporarily suspended all the state aid regulations and endorsed national governments to tackle the crisis by giving aid to firms of all sizes without significant restrictions. National governments, therefore, received a powerful tool to intervene in the economy and shape economic sectors with state aid during the pandemic. The paper offers a comparison of state aid practices in 2020 and the first half of 2021 within the Visegrád group. The four countries share the same export-oriented, FDI-led growth regime but the ruling governments in Hungary and Poland apply economic nationalist rhetoric whereas it is missing in Czechia and Slovakia. By relying on a unique dataset of coronavirus-specific state aid beneficiaries of large enterprises, the paper tests whether economic nationalist governments differed in their state aid practices in that they were more willing to grant aid to domestically owned firms rather than to foreign-owned ones thereby complying with their political rhetoric. The findings reveal that firm ownership was not a distinguishing feature of the state aid beneficiaries across the Visegrád group as domestically owned large firms were similarly promoted in all countries, proportional to their economic weight. This suggests that

structural economic characteristics may have played a greater role in the coronavirus crisis management than the political rhetoric of economic nationalism.

Molnár Csaba (TK PTI / BCE NKPDI):

A korona tölcsérje: Világjárvány az Országgyűlés napirendjén

A koronavírus-járvány alapjaiban formálta át a magyar politikai napirendet és döntéshozatalt. Ennek a sokrétű kérdéskörnek előadásunkban csupán egyetlen részletére koncentrálunk: a parlamenti napirendre gyakorolt hatására. Bár a koronavírus-járvány egyértelműen egészségügyi kérdés, kezelése számtalan egyéb közpolitikai területet is érint: a távoktatás az oktatásügyhöz, az otthoni munkavégzés a munkaügyhöz, gazdasági hatásának elemzése a makrogazdasághoz kapcsolódik, míg például a rendkívüli helyzetben való kormányzás felbolygatta a kormányzati döntéshozatal rendszerét.

A nyilvánosság irányába korlátozott hozzáféréssel rendelkező ún. periférikus pártokkal kapcsolatban a szakirodalomban bevett megállapítás, hogy a korlátozott láthatóságukat úgy próbálják meg ellensúlyozni, hogy minél több területet próbálnak érinteni egyes kulcsfontosságú ügyeken, „tölcsérügyeken” keresztül (pl. a zöldpártok a környezetvédelem kérdésébe belesúrítik a piacszabályozást, a külkereskedelmet vagy az energiapolitikát is).

Előadásunkban azt vizsgáljuk meg, hogy a nyilvánossághoz való hozzáférés hogyan függ össze azzal, hogy mennyire koncentrálnak a koronavírus-járványhoz kapcsolódó parlamenti felszólalások az egészségügyre. Hipotézisünk szerint a korlátozottabb médiahozzáféréssel rendelkező pártok politikusai közpolitikai témakörök szempontjából diverzebb felszólalásokat mondanak el a koronavírus-járványhoz kapcsolódóan. Ennek érdekében szótáralapú kódolásnak vetjük alá a járvány kitörése és a 2022-es választások között elhangzott parlamenti felszólalásokat, és ezt vetjük össze ugyanazon szövegek Comparative Agendas Project-főtémakörei alapján történő osztályozásával.

Pokorny Zsanett (TK PTI / ELTE PDI) – Barczikay Tamás (TK PTI):

What did the Prime Minister say? Government responses to COVID-19 in Hungary: A policy analysis

In Hungary, first years of pandemic changed the policy content of Prime Minister's speeches radically. Dominant policies of the last decade, such as family policy and labor, were replaced by health and by issues related to the social and economic consequences of coronavirus. Before pandemic, highlighted policy issues derived mostly from the agenda of the government, while external influences were able to distract Viktor Orbán's attention very rarely. Therefore, COVID-19 not only affected the policy content of his communication, but it also reshaped the structure of his speeches.

What influences did coronavirus have on the policy content of Orbán's speeches? We assume, that virus-related issues overshadowed other policy topics rapidly. However, epidemic management not always brought as successful results as the public expected. Therefore, Prime Minister has usually softened the edge of the crisis in his speeches by underlining executive successes in other policy areas and put a quasi-equal attention on them.

To test our theses, we examine Orbán's weekly interviews from the last two years at 'Good Morning Hungary!'. This radio show presents the only forum, where Orbán prefers to give overviews about government strategies to the public. The dataset of speeches is built by the Hungarian Team of Comparative Agendas Project. We investigate our data with a policy dictionary, based on virus-related keywords to explore the position of COVID-19 and its impact on the position of other topics. Based on our preliminary results, coronavirus was

significantly embedded in Prime Minister's speeches and reshaped his communication strategy significantly.

4. Új idők, új szerepek? Fókuszban a civil társadalom

Szekcióvezető: Glied Viktor (PTE)

4.1. panel

Június 10. (péntek) 15:00-16:45

Panelvezető: Glied Viktor (PTE)

Pupek Emese (MKE / Miniszterelnökség):

A felsőoktatási intézmények harmadik missziós tevékenységére ható közpolitikai keretek Magyarországon

A felsőoktatási intézmények három alapfeladata: 1) oktatás; 2) tudományos kutatás és művészeti alkotótevékenység; 3) ún. harmadik missziós tevékenység, azaz az egyetemeknek a tudáshoz való közösségi hozzáférés biztosítása (az alaptevékenységéből származó szellemi értékek közösségi célú megismertetése) is a feladatuk, valamint a helyi gazdasági fejlődéshez, társadalmi innovációhoz való hozzájárulás. A felsőoktatási intézmények az alaptevékenységükből származó szellemi értékek közösségi célú megismertetésével és gazdasági hasznosításával járulnak hozzá térségük társadalmi és gazdasági fejlődéséhez.

Hogyan bontakozik ki a felsőoktatási intézmények harmadik missziós tevékenysége? Milyen kereteket teremt erre a felelős ágazatirányító? Mik azok az Egyetemi Innovációs Ökoszisztéma projektek és a Területi Innovációs Platformok, amelyeket a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal koordinál? Az állami alapítású közfeladatot ellátó közérdekű vagyongazdálkodó alapítványok (KEKVA) által fenntartott felsőoktatási intézményekkel új működési struktúra jött létre. Milyen változást hoznak a KEKVA fenntartású felsőoktatási intézmények? A modellváltás célja a megújulás, a rugalmasabb, korszerűbb és hatékonyabb szervezeti működés a felsőoktatásban és ehhez igazodó teljesítményalapú finanszírozás, ahol az indikátorok szintén a harmadik missziós tevékenységeket ösztönzik.

A témakört közpolitikai megközelítéssel dolgozza fel az előadás, arra a kérdésre keresve a válaszokat, hogy milyen szerepet játszanak a felsőoktatási intézmények a hazai társadalom életében, a hazai egyetemek társadalmi felelősségvállalása miként van jelen a XXI. századi civil szektorban.

Szabó Máté (ELTE ÁJK):

Az öngazgatás modelljei a civil és politikai mozgalmak generációin keresztül: tanácsdemokrácia, bázisdemokrácia, globális demokrácia, gyülekezeti demokrácia

A paper azokat a fejlődéstendenciákat állítja előtérbe a 20-21. századi Európában, amelyek a mozgalmakban a parlamentarizmus leváltásának igényétől annak megújításának gyakorlatához vezettek. Különböző mozgalmi generációk olyan mintákat, modelleket alkottak meg, amelyek normatív eszméket hoztak létre a demokrácia létező formáinak, a többpárti parlamentáris demokráciáknak a kritikájára és továbbfejlesztésükre. Ezek bizonyos értelemben civil társadalmi utópiák, mivel bennük az elitista demokráciákkal és posztdemokráciákkal szemben egy totálisan mobilizált, hiperaktív társadalom létének a feltételezése a kiindulópont. Az ideálmodellek a reálmodelleket kívánják korrigálni, hol nagyon, hol kevésbé radikális, és egyre valóság közelebb módon egyfajta tanulási folyamat révén, amely mind a mozgalmakon belül, mind a velük szimpatizáns civil társadalmakban játszódik le a munkásmozgalomtól, az újbaloldalon és a diákmozgalmakon keresztül a zöld-alternatív mozgalmakig és az azokat követő globalizációkritikus, illetve occupy mozgalmakig. A tanácsdemokrácia, a bázisdemokrácia a globális demokrácia, és a gyülekezeti demokrácia modelljei követik egymást a különböző mozgalmi hullámokban a 20-21. században. A közvetlen, és a civil társadalmat

előtérbe állító modell is fejlődik, akár a többpárti parlamentáris demokrácia, a kritika bizonyos elemei beépülnek az intézményes innovációk sorozatán keresztül, amelyek a civil kontroll növekedését biztosítják. Míg a radikális munkásmozgalmak és az újbaloldali diákmozgalmak felváltani kívánták a parlamentarizmust a tanácsdemokratikus modellel, a zöldek, alternatívok és globalizációkritikusok a parlamentáris rendszer átépítését tűzték célul saját modelljeikből kiindulva. Érdekes az occupy mozgalmak hatásmechanizmusa. Nyilvánvalóan hosszabb távon fenntarthatatlanok voltak, és csak tiltakozó funkciót tölthettek be a gyülekezeti demokrácia foglalásos tiltakozásai. Azonban hasonlóan a zöld mozgalmakhoz, ugyancsak a pártrendszer és a parlamentarizmus bizonyos fokú gazdagodásához vezettek, a zöld pártokkal, illetve a radikális baloldali, sokszor „kalóz” típusú pártokkal és ezek kormányzati részvételével lokális, regionális, nemzetállami és európai szinteken.

Pataki Gyöngyvér (TK PTI):

Promoting European Democracy: universities, learning, and the production of critically engaged citizens

The recurrent waves of the crisis and associated emergency rules and executive decrees in all probability will stay with us for decades and further exacerbate democratic erosion, and the polarization of public and political spaces (McCoy, Rahman, and Somer 2018; Merkel and Lührmann 2021; Svulik 2019). To identify what causes democratic deficit at the micro level of the polity and how they can be mitigated under the recurrent wave of current crisis UNESCO has called for a new social contract in education whereby learning for democracy can be reimagined or retooled (UNESCO. 2021). Within this framework, this action research aims to address the question of how education can contribute to “resilient recovery” and shift the axis of politics through the interplay of political actors, institutions, and communities to produce regenerative practices which de-polarize political and social relations. The paper focuses on the potential role universities can have in promoting resilience through pedagogical practices which involve their publics in learning ‘for democracy’.

In seeking to provide an account of how citizenship is currently sensed, conceived and envisioned in higher educational settings and also the way it has been institutionally maintained the project looked at past, present and future expectations of Central European international students in EU and non-EU member states (Beckert 2016; Borup et al. 2006; Bussey, Inayatullah, and Milojevic 2008; Facer 2013; Milojević and Inayatullah 2015; Mische 2009). 6 focus groups and 36 narrative biographical interviews were carried in 6 different countries (Hungary, Slovakia, Moldova, Georgia, Latvia, Russia) with an aim to understand students’ sense of civic self in a global higher educational environment, their imaginaries of citizenship as well as their vision of what the future holds for them.

Data shows that Higher Education is sensed to be a service provider under constant change. The profession based, coherent vision of citizenship that the current institutional base offer within the framework of nation states is felt rather insufficient. There is an explicit need for engaged universities operating in a wider cultural ecological environment rather than in the framework of the nation states. Cultural cosmopolitan visions are prevalent with a strong belief in transformation and neoliberalism in CE narratives. While students is reimagining certain publics and getting engaged with these imaginaries they actively look for opportunities for forging entire new ways of relating rather than contributing existing institutions. They, indeed, expect universities to teach them how to find “a balance between thinking, dreaming and experiencing” to support them to become an agent of change both within and outside nation states (Oxley and Morris 2013; Pashby et al. 2020; Rhoads and Szelenyi 2020).

Holle Alexandra (doktorandusz, BCE NKPDI):

A civil szervezetek szerepe az állampolgári nevelésben Magyarországon. Tanulmányok az iskolai gyakorlat fejlesztéséhez

Számos empirikus vizsgálat kimutatta, hogy a magyar fiatalok elfordulnak a politika világától. Politikai részvételük – még a posztszocialista országokon belül is – kirívóan alacsony, jelentős részük szkeptikus a demokráciával szemben, és sokan közülük nyitottak az antidemokratikus, radikális szólamokra. Mindez arra utal, hogy szükséges a magyar fiatalok állampolgári kompetenciáinak fejlesztése. Nemzetközi empirikus vizsgálatok kimutatták, hogy az iskolai állampolgári nevelés ennek hatásos eszköze lehet. Bár Magyarországon az 1990-es évek eleje óta adott az iskolai állampolgári nevelés jogi kerete – még ha változó módon is –, a benne rejlő lehetőségeket nem sikerült kiaknázni, üres és diszfunkcionális maradt. Ugyanakkor több olyan civil szervezet is van, amely hosszabb ideje működtet ilyen jellegű programokat sikeresen, amelyek így jó gyakorlatnak tekinthetők. Sokan hangsúlyozták, hogy az iskolai állampolgári nevelés fejlesztése érdekében szükség van a civil szervezetek által felhalmozott tudás rendszerezésére és disszeminációjára. E tanulmány ehhez kíván hozzájárulni, és azt megvizsgálja, hogy milyen, már bizonyított programokat lehetne iskolai környezetben megvalósítani. A szervezetek vezetőivel készített szakértői interjúk segítségével feltárom az e téren kitűzött céljaikat, az általuk alkalmazott pedagógiai módszereket, a sikerükhöz hozzájáruló tényezőket, valamint azt, hogy gyakorlati tapasztalataikat hogyan lehetne felhasználni a magyarországi iskolai állampolgári nevelés fejlesztésére.

5. Pártok és pártrendszerek

Szekcióvezető: Horváth Attila (NKE ÁNTK / MFI)

5.1. panel

Június 9. (csütörtök) 13:00-14:45

Panelvezető: Horváth Attila (NKE ÁNTK / MFI)

Baranyai Nóra (KRTK RKI):

A kelet-közép-európai etnoregionális pártok tipológiai kísérlete

Az etnoregionális pártoknak azokat a politikai szervezeteket tekintjük, amelyek egy adott földrajzi területen élő kisebbség, etnikai csoport érdekeinek képviselőire alakultak. Ezek a pártok a nemzetállam működési rendjének, esetenként demokratikus rendjének megváltoztatásával követelik kulturális identitásuk elismerését (Müller-Rommel 1998), tevékenységük a politikai rendszer hatalmi struktúrájának átszervezésére, bizonyos fokú önkormányzat elnyerésére irányul. A pártok követelése a kulturális protekcionizmustól a szeparatizmusig széles skálán mozoghatnak (De Winter 2001). A centrum-periféria törésvonal (Lipset–Rokkan 1967) mentén is értelmezhető szervezeteket önálló pártcsaládként is számon tartják (von Beyme 1985), hozzátevé, hogy ez ideológiai sokszínűségük okán az alapvetően világnézeti ismérveken alapuló tipológia miatt vitatott (Mair–Mudde 1998).

A nyugat-európai szervezetek tipizálásával, az egyes pártok fejlődésével számos elemzés, esettanulmány foglalkozik, amelyek között megjelentek azok a munkák is, amelyek a szervezetek definitív jellemzői, azaz az állam átszervezésével kapcsolatos elképzelések vizsgálatán alapulnak. Dandoy (2010) három alaptípust és ezeken belül további altípusokat különített el, a protekcionista (konzervatív, részvételi), a decentralista (autonomista, föderalista, konföderalista) és a szecesszionista (függetlenségi, irredenta és újracsatlakozó) mozgalmak csoportjait. Hasonló tipológiát készített a rendszerváltozást követően Bugajski (1993) a kelet-közép-európai térség etnikai politizálásáról, a kulturális megújulás, a politikai autonómia, a területi önrendelkezés követelése, a szeparatizmus és az irredentizmus típusaiba sorolva őket. Maga a szerző is rámutat, hogy ez a tipológia nem állandó, lehet közöttük átfedés, s akár egy hosszabb folyamat különböző állomásaiként is értelmezhetők. Az előadás során a fentiek adaptálására és aktualizálására, azaz a kelet-közép-európai etnoregionális pártok tipológiájának bemutatására vállalkozom.

Bathó Gábor (NKE ÁNTK / főtanácsadó, Aalkotmánybíró):

Ellenzéki pártok esélytelensége – történelmi minták

Antall József mondta, hogy a jogállami lét és a demokratikus államberendezkedés egyik alappillére a kormányzóképes ellenzék, kormányzóképes ellenzéi pártok létezése. Az elmúlt választások eredményéből többek között az látható, hogy a választópolgárok többsége az ellenzéki pártokat nem tartja kormányzóképesnek.

Ez a helyzet a magyar történelemben egyáltalán nem új. Mind az Osztrák-Magyar Monarchia, mind pedig a két világháború közötti Horthy-korszak hatalmi elitje ragaszkodott pozíciójához és fenn kívánta tartani az aktuális államberendezkedést, s ennek érdekében, ezt elősegítendő alakították ki a választási rendszereket, az időszerű kihívásokra reflektálva alakították a választások szabályain. A körülmények és ezek az alakítások hatással voltak a parlamenten belüli és kívüli ellenzéi pártokra, azok társadalmi pozícióira, szervezetére, támogatottságára. A választási rendszer átalakítása az államkonstrukció és a hatalmi pozíciók fenntartása érdekében azonban nemcsak az ellenzéki pártokban, hanem a kormányzópártban is gyakran

idézett elő olyan változásokat, amelyek később Magyarország számára sorsdöntő jelentőségűvé váltak (ilyen volt például a Szabadelvű Párt 1875-ös létrejötte).

Az előadás egyrészt a történeti összehasonlítás módszerével keresi a párhuzamokat az Osztrák-Magyar Monarchia és a Horthy-rendszer pártstruktúrája, valamint a jelenlegi pártstruktúra között. Másrészt felidézi azokat a válaszokat, amelyeket a pártok a létezésük első száz évében adaptációs kényszerből adtak az őket érő kihívásokra. Ezek között olyan napjainkban is jelenlévő körülmények vannak, mint a hagyományos ideológiai profilok visszaszorulása vagy a perszonalizáció fontossága.

Gáspár Kristóf (doktorandusz, ELTE ÁJK PDI):

Előválasztás, de minek? Az egyéni választókerületi eredmények értékelése és hatása a pártversenyre

A hatályos magyar országgyűlési választási rendszerben az egyéni képviselőkre leadott szavazatok még jobban felértékelődtek a korábbi választási rendszerhez képest (vö. az egyéni vs. listás mandátumok száma és aránya; a megszerezhető töredékszavazatok számának megnövelése). Nem is véletlen, hogy a Fidesz-KDNP ellenében összefogó ellenzéki pártok, részben a 2018-ra „artikulálódó választópolgári akaratnak” megfelelően és a választási rendszer logikáját követve az egy körzet, egy jelölt elvet alkalmazta a 2022-es választáson. A jelöltek a 2021-es ellenzéki előválasztáson választották ki a szavazók, annak érdekében, hogy minden körzetben a legesélyesebb jelöltek mérkőzzenek meg a kormánypárti jelölttel. Az előzetes várakozások szerint ugyanis, ha nem is teljes egészében, de a korábban több ellenzéki jelölt között szétosztott szavazatok nagyrészt összeadódhatnak, így sokkal élesebbé tehetik a versenyt a kormánypártok és az ellenzék között az egyéni választókerületek szintjén. Az eredmények ismeretében tudjuk, hogy az ellenzéki szövetség csak minimális sikereket ért el a választókerületi szinten, így az előválasztás által legimált egy körzet, egy jelölt innovatív stratégia legalábbis megkérdőjeleződni látszik.

Előadásomban a Nagayama háromszög (Grofman et al., 2004; Stumpf, 2011) nevű empirikus elemzői eszköz kerül bemutatásra, amelynek elsődleges funkciója az egyéni választókerületi pártverseny jellegének grafikus megjelenítése a választási adatok alapján. A diagramon végzett szegmentációs eljárás során részleteibe menően elemzem és hasonlítom össze a 2014-es, 2018-as és 2022-es választási eredményeket. Célom, hogy ezen kevésbé ismert és még kevésbé használt elemzői eszköz segítségével értékeljem az egy körzet, egy jelölt ellenzéki stratégiát, rávilágítva arra, hogy az egyéni kerületi pártverseny alakulása miképpen befolyásolhatja a pártrendszer koncentráltóságát. Vajon miben hozott újat április 3. a pártok, az egyéni jelöltek és a verseny alakulásának szempontjaiból?

Kovarek Dániel (PhD-hallgató, CEU) – Oross Dániel (TK PTI):

A demokratikus innovációk témakörének fontossága a magyar pártok alapszabályai és választási programjai tükrében

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a pártok alapszabályában megjelenő demokratikus innovációk megjelennek-e az egyes pártok választási programjaiban is. A magyarországi ellenzéki pártokat vizsgáló elemzés arra törekszik, hogy megértse, milyen tényezők teszik lehetővé az egyezést a pártok szervezeti felépítése és a választók számára népszerűsített politikáik között. A választási ígéret hangúlyosságát (saliency) vizsgáló megközelítés elméleti keretét felhasználva azt állítjuk, hogy ugyanazon demokratikus innovációk választási programban történő említése és párton belüli intézményesítése „valódi elkötelezettséget” jelez ezen politikai javaslatok iránt. A kutatás szakirodalmi hozzájárulása azon tényezők feltárása, amelyek a (lehetséges) eltéréseket okozzák, elemezve a választási együttműködés és a szervezeti tanulás közötti kapcsolatokat,

valamint a 2010 és 2018 közötti párton belüli feszültségeket és szakadásokat. A longitudinális vizsgálat rámutat az e-demokrácia közelmúltbeli áttörésére a liberális, baloldali és szélsőjobboldali pártok programjaiban, aminek fő indoka leginkább a szavazat titkosságának megsértésétől való félelem, mintsem a (lassan) változó internetpenetráció. Az eredmények segítenek abban, hogy jobban megértsük az intézményesített demokratikus innovációk népszerűségét, feltárva azokat a különböző színtereket, ahol megjelenésüket a politikai pártok támogatják. Normatív szempontból az elemzés azt sugallja, hogy az intézményi megoldások bizonyos formái könnyebben megvalósíthatók párton belüli szervezeti keretek között, mint országos szinten. A tanulmány eredményei relevánsak lehetnek azok számára, akik elkötelezettek a deliberáció, a nemek közötti egyenlőség és a fiatalok politikába való bevonása iránt.

5.2. panel

Június 9. (csütörtök) 15:00-16:45

Panelvezető: Horváth Attila (NKE ÁNTK / MFI)

Löffler Tibor (SZTE ÁJTK):

A radikális ellenzékiesség térhódítása a magyar pártrendszerben

Az 1989-90-es rendszerváltás után a politikai radikalizmus fogalma kétféle értelemben volt használatos. Analitikus fogalomként magától értetődően szolgált a „mérsékelt” irányzatok (mérsékelt jobboldal, jobbközép, mérsékelt baloldal, balközép) ellentettjének (radikális vagy szélsőjobboldal, radikális vagy szélsőbaloldal) leírására és értelmezésére, de megjelent sajátos politikai identitásként (radikális jobboldal, nemzeti radikalizmus) is.

A 2002-es kormányváltás után – de nem kevés előzménnyel - az analitikus fogalomhasználat előtt új tér nyílt meg azzal, hogy a mérsékelt (mérsékelt jobboldali, jobbközép) parlamenti ellenzék (Fidesz) magatartás- és cselekvésrepertoárja radikalizálódott.

A 2010-es választás után, a NER kiépülésével párhuzamosan, az új ellenzék egy része (mérsékelt baloldali, balközép, „balliberális” ellenzék) is rövid úton radikalizálódott a magatartás- és cselekvésrepertoárját illetően, amihez paradox módon zárkózott fel a radikális és szélsőjobboldalúságát egy „néppártosodás” útján feladó Jobbik is.

Az előadáson vázlatosan terítékre kerülnek a radikális ellenzékiesség vagy ellenzéki radikalizmus ismérvei, illetve a 2010 előtti és utáni radikális ellenzékiesség sajátosságai.

Tábori Ferenc (PE MFTK):

A magyar többpártrendszer 2010 utáni átalakulásának jellemzői

A 2022. április 3-án Magyarországon tartott általános országgyűlési választás még inkább megerősítette, hogy a 2010-es általános országgyűlési választás korszakhatár volt az 1988. óta működő magyar többpártrendszer történetében. A pártok közötti versengés dinamikája megváltozott, a pártrendszert alkotó pártok köre ekkor részben megújult és azóta is több újonnan létrejött párt jelent meg a Parlamentben. A Fidesz-KDNP predomináns helyzetét országgyűlési választásról országgyűlési választásra megőrzi. Ezzel szemben az ellenzékot alkotó pártoknál választásról választásra felmerül, hogy milyen módon kellene együttműködniük a Fidesz-KDNP legyőzése érdekében. Mindeközben a parlamenti ellenzékot az idő előrehaladtával egyre inkább a töredezettség erősödése jellemzi. Az előadás során bemutatásra kerül, hogy miben különbözik a pártok közötti versengés dinamikája 2010. előtt és után, továbbá, hogy a pártrendszer miként tipizálható az 1988. óta működő többpártrendszer két korszakában, illetve hogy az egyes ellenzéki pártok milyen stratégiák mentén igyekeztek felvenni a versenyt a Fidesz-KDNP-vel. Az előadás bemutatja továbbá, hogy a pártrendszert

alkotó pártok fluktuációja hogyan változott, illetve milyen okok állnak a jelenlegi ellenzék töredezettsége mögött.

Tóth László (THE Lorántffy Intézet):

A 2022 áprilisi szlovéniai törvényhozási választás tanulságai

2022. április 24-én kerül sor a négyéves törvényhozási ciklus letelte után az általános választásokra Szlovéniában. Jóllehet, a ciklus során végig fennállt annak a veszélye, hogy előrehozott választásra kényszerülnek, végül mégis sikerült a Nemzetgyűlés mandátumát kitölteni. Szlovénia politikatörténete az elmúlt négy évben (ahogyan már a megelőző másfél évtizedes periódusban is) leginkább az instabilitással volt jellemezhető. Az instabilitás fő oka a pártrendszer töredezettsége, illetve a pártok mint szervezetek gyengesége és instabilitása volt. A most lezáruló ciklus során is lényegében folyamatos volt a bizonytalanság, amit demonstrál részben az, hogy még a félidő előtt megbukott a választás után hivatalba lévő kormány, de utódja sem érezhette biztonságban magát az elfogyó törvényhozási többség, valamint az azt biztosító frakciók (és tagjaik) lojalitásának kétséges volta miatt. A szlovén pártrendszer, bár két meghatározó blokk egyértelműen azonosítható benne, szervezeti szempontból változékonynak tekinthető. Különösen a legutóbbi periódusban ellenzéki pozícióban levő baloldali-liberális blokk erőire igaz ez. Az előadás bemutatja röviden a szlovén pártrendszer sajátosságait, a meghatározó blokkok pártjainak erejét és szerepét, valamint értékeli az áprilisi választás eredményeit, leginkább abból a szempontból, hogy az milyen körülményeket biztosít a megalakuló kormányzat számára, különös tekintettel annak stabilitására.

Horváth Attila (NKE ÁNTK, MFI):

Hány évesek a pártrendszerek? A WPA-index alkalmazhatósága a visegrádi pártrendszerek példáján

Előadásomban a pártrendszerekre irányuló vizsgálatok egyik kevésbé ismert indikátorát, a pártok életkorának súlyozott indexét (weighted party age index – WPAI) járom körül, amely úgy méri ciklusokon átívelően a pártrendszer életkorát, hogy figyelembe veszi a pártrendszert alkotó pártok – időszakonként természetesen különböző – súlyát is (azaz a pártok szavazat- vagy mandátumarányát). Az index fontos előnye, hogy a számítások során a súlyozás tehát lehetővé teszi, hogy minden pártot „helyi értékén” kezeljünk, hiszen nem mindegy, hogy egy kisebb, 6–10%-os támogatottságú, vagy egy 30–50%-os szavazatarányú párt jelenti az állandóságot az adott pártrendszerben. Az index másik sajátossága, hogy a parlamentből kieső pártokra nem érzékeny, hanem kizárólag az újonnan bekerülő pártok módosítják az indikátor értékét – természetesen negatív irányban. Az indikátorról elmondható továbbá, hogy a parlamenti pártok között végbe menő erőviszony-eltolódásokra érzéketlen, azaz ha pl. évtizedeken keresztül ugyanazon pártok alkotják a parlamentet, úgy az index értéke akkor sem fog visszaesni, ha időközben egyes pártok megerősödnek, mások pedig meggyengülnek. Az előadás a visegrádi pártrendszerek példáján világítja meg a WPA-index „működését”, egyben képet adva arról is, hogy a négy pártrendszer mennyiben újult meg az elmúlt bő három évtizedben.

6. Politikai rezsimek

Szekcióvezető: Illés Gábor (ELTE ÁJK / TK PTI)

6.1. panel

Június 10. (péntek) 9:00-10:45

Panelvezető: Pap Milán (NKE EJKK)

Körösényi András (TK PTI / ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet) – Illés Gábor (TK PTI / ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet) – Gyulai Attila (TK PTI / BCE Politikatudományi Tanszék):

Vezér- és vezér nélküli demokráciák, radikális és mérsékelt plebiszciter rezsimek: Elméleti-fogalmi bevezető egy rezsimumutatóhoz

A liberális demokráciákban az ezredforduló évtizedeiben bekövetkezett politikai változások drámai módon átformálták a demokratikus politikai rezsimek természetét. A politikatudományi szakirodalom főárama a liberális demokrácia értelmezési keretén belül maradva annak válságaként, populista hullámként illetve demokratikus visszacsúszásként írta le ezt a folyamatot (Levitsky–Ziblatt 2018; Mounk 2018). Az ettől eltérő elméleti értelmezések egyike a demokráciák plebiszciter fordulatáról írt, és a weberi plebiszciter vezérdemokrácia (PVD) elméleti-fogalmi keretében ragadta meg a változásokat (Körösényi 2005; Green 2010; Pakulski és Körösényi 2012). A „Weberi vezetők visszatérése” című kutatás a plebiszciter elmélet továbbfejlesztése és az Orbán-rezsimnek e fogalmi keretben történő megragadása mellett (Körösényi, Illés és Gyulai 2020; Illés és Körösényi 2021) harmadik fő célnak a PVD elméleti-fogalmi keretének egy szélesebb körű empirikus rezsimumutatóra történő alkalmazásá tételét tűzte ki. Az előadás az elmélet „operacionalizálását” mutatja be, és így egyúttal a panelben előadásra kerülő esettanulmányokhoz is bevezetésül szolgál.

Horváth Attila (NKE / MFI):

Andrej Babiš: perszonalizáción túl, plebiszciter rezsimen innen

Andrej Babiš, Csehország korábbi kormányfője (2017–2021) és pénzügyminisztere (2014–2017), a 2011-ben általa alapított ANO (Elégedetlen Polgárok Akciója) párt elnöke alig több mint egy évtizede szereplője a cseh politikai életnek, és ha akkora hullámokat nem is kavart tevékenysége, mint Orbán Viktoré Magyarországon vagy akár Jarosław Kaczyńskié Lengyelországban, gyakran felmerülő kérdés vele kapcsolatban, hogy milyen mértékben alakította át Csehország politikai rendszerét. A „cseh Trumpként” és a Berlusconi-val való párhuzamok miatt „Babisconi” néven is emlegetett Babiš kapcsán azt vizsgálom, hogy milyen plebiszciter vonások és milyen mértékben érvényesültek attól kezdve, hogy mozgalmát két év alatt kormánypárttá tette és hat évvel politikusi bejelentkezése után Csehország miniszterelnöke lett.

Tézisem az, hogy Csehországban, ahol a korábban viszonylag stabil pártrendszer a 2010-es évek elejére alapjaiban ingott meg, és ahol a korrupciós ügyek sorozatai és politikai patthelyzetek nem csak hitelességi, hanem kormányzóképeségi problémát is jelentettek, Babiš és az ANO egyszerre volt oka és következménye a politikai rendszer átalakulásának. A korábbi milliárdos nagyvállalkozó politikai vezetésének voltak plebiszciter vonásai, ám ezek leginkább a képviselő módjának és tartalmának átalakulásával kapcsolatban voltak tetten érhetőek, és nem váltak rezsimszintű vonásokká. Esetünkben arról beszélhetünk, hogy Babiš kísérletet tett a hagyományos közvetítő intézmények – mint például a parlament – leértékelésére és megkerülésére, valamint a választókkal való közvetlen kapcsolattartást lehetővé tevő eljárások és gyakorlatok bevezetésére. A képviselő formájának és tartalmának saját személyében való

megtestesítését igazolja, hogy a választások 2017-ben és 2021-ben kvázi-plebiszcitumként végső soron az ő megerősítéséről vagy elutasításáról szóló választói döntésekké alakulnak. Mint azonban majd látható lesz, a többi plebiszciter vonás jóval kevésbé volt hangsúlyos, bármilyen plebiszciter rezsimepítés előtt pedig Babiš által nem leküzdhető akadályok maradtak fenn vagy jöttek létre.

Kováts Eszter (ELTE ÁJK):

Merkel: A plebiszciter vezető antitézise

Németország első női kancellárja 16 év kormányzás után 2021-ben fejezte be politikai pályafutását. A köznyelvben gyakran “Mutti”-ként aposztrofált Merkel nem állhatott volna távolabb az anyafigurától: kommunikációjában legendásan ritkán élt érzelmekkel, erős vezetőként számos ellenfelét legyőzte párton belül és kívül, Németországot pedig újra európai hegemónná tette kormányzása során. Karizmahiányáról, pragmatikusságáról és kompromisszumkészségéről volt híres, a populista diskurzus és a politikai célú polarizáció is távol álltak tőle. Kormányzása idején jelentkezett a pénzügyi és gazdasági válság, az euróválság, a Krím orosz annektálása, a menekültválság és végül a covid pandémia – ezeket az exogén válságokat használva stabilizálta hatalmát. Bár személye az évek során népszerűbbé vált a pártjánál, és a válságokból is profitált, Merkel a technokrata és konszenzusorientált vezető mintapéldánya. A politikai rezsime átalakítására sem tett kísérletet, sőt minden nagyobb léptékű változásnak ellenállt. Ezek alapján a PVD ellenpólusának tekinthető.

Metz Rudolf (TK PTI / BCE Politikatudományi Tanszék):

Látszat és valóság: Putyin imitált vezérdemokráciája

Az orosz politikai rezsime bár végérvényesen összefonódott vezetőjének Vlagyimir Putyin nevével, mégsem írható le vezérdemokráciaként. Ezt két okra vezethető vissza. Egyfelől a rezsime működése noha függ Putyin személyétől, de azon történetileg és struktúráját tekintve túlmutat. Az orosz elnök egyszerre terméke a korábbi hatalmi struktúráknak, kulturális örökségnek és működtetője is annak. Másfelől a rezsimeben a demokratikus felhatalmazás csupán látszat, mintsem valóban meghatározó tényező. A rezsime jellemző hatalmi egyensúlyt a tradicionális, karizmatikus és legális-rationális legitimációs pályák ötvözése adja. S bár Putyin népszerűsége igen még mindig magas, az elsősorban nem a személyes karizmáján, hanem a cári és szovjet birodalom hagyományán és az állam depolitizált elnöki pozícióján nyugszik. Ennek ellenére az orosz elnök karizmájának mesterséges megalkotására komoly erőfeszítést tettek, ahogy azt a mesterkéltn perszonalizáció, az üres, elsősorban kommunikációban megjelenő populizmus és az alkalmazott plebiszciter stratégiák is jelzik. A rezsime stabilitásának szempontjából kulcsfontosságú a civil társadalom demobilizálása, kormányzás tudatos depolitizálása és a képviselői intézmények koncentrálása, valamint a hatalomgyakorlásban alkalmazott személyes és személytelen hatalomgyakorlás (neopaternalizmus) kombinálása. E tényezők ugyancsak ellentmondanak a vezérdemokrácia ideáltípusának.

Illés Gábor (TK PTI / ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet):

Vezérdemokrácia a milleniumi trendek előtt: Charles de Gaulle és a francia Ötödik Köztársaság

Charles de Gaulle-ra évtizedek óta szokás hivatkozni a weberi karizmatikus vezetés és plebiszciter politika egyik legtisztább példajaként. Esetét azonban sajátossá és fontossá teszi, hogy 1958-as visszatérése utáni ténykedése, a francia Ötödik Köztársaság megalapítása

megelőzte azokat a „milleniumi” trendeket, amelyeket általában a plebiszciter politika „inkubátorának” szokás tekinteni. Emellett – az eltérő történeti kontextusból adódóan – sem De Gaulle politikai stílusa, sem az általa használt eszközök nem lehetnek azonosak a napjaink plebiszciter vezetői által használtakkal. A De Gaulle-eset tárgyalása tehát segíthet meghatározni a plebiszciter vezérdemokrácia elméletének érvényességi körét, egyúttal rávilágítva az eltérő politikai és kulturális kontextusok fontosságára a karizmatikus vezetők és a plebiszciter politika megjelenésében.

6.2. panel

Június 10. (péntek) 11:00-12:45

Panelvezető: Illés Gábor (ELTE ÁJK / TK PTI)

Lakatos Júlia (TK PTI / ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskola):

Megváltoztatható a rendszer? A plebiszciter vezérdemokrácia és Donald Trump

Miközben Donald Trump elnöki viselkedése sok szempontból mintapéldája a PVD-nek, kérdés, hogy az amerikai demokráciát képes volt-e megváltoztatni, azaz a PVD rendszer szinten is érvényesült az Egyesült Államokban? Az előadás felvázolja azon millenniumi trendeket, amelyek megjelentek Trump hatalomgyakorlásában, valamint azokat az intézményi, tapasztalati stb. tényezőket, amelyek gyengítették a PVD érvényesülését, végezetül kitér arra, milyen utólagos hatásai vannak Trump alternatív rendszerkísérletének.

Mándi Tibor (ELTE ÁJK):

Vajon kitart-e a közép? A klasszikus liberalizmus helyzete napjaink amerikai politikai gondolkodásában

A politikai rezsimekről szóló modern irodalom egyik központi témája az Amerikai Egyesült Államok politikai berendezkedése (l. pl. Leo Strauss és tanítványai munkásságát). Az amerikai politikai rezsimek természetéről szóló művek széles körben osztott megállapítása, hogy az Egyesült Államok meghatározó ideológiája az ország alapító dokumentumaiban is kifejeződő klasszikus liberalizmus. Az államalapítás klasszikus liberalizmusa azonban napjaink Amerikájában rendkívül erőteljes, két oldalról érkező kihívásokkal néz szembe. Az amerikai baloldal, illetve elitintézmények egyre inkább meghatározó ideológiájává váló progresszív liberalizmus számos szempontból szakított, illetve nem egyszer explicit módon szembehelyezkedik a klasszikus liberalizmus alapelveivel (mint például a szólásszabadság, vagy a törvény előtti egyenlőség elve). Mindeközben – a klasszikus liberális hagyomány jegyeit korábban szintén jól felismerhetően magán viselő – konzervatív jobboldal egyes, szintén egyre befolyásosabb, önmagukat sokszor „posztliberális” jelzővel illető irányzatai ugyancsak egyre határozottabban kérdőjelezzik meg mindenekelőtt a klasszikus liberalizmus közösségi jellegű közjófilozófiájának hiányát. A két oldal, miközben gyökeresen eltérő társadalmi-politikai célokat követ, alapvetően egyetért a klasszikus liberalizmus individualista antropológiájának, illetve a semleges és korlátozott államhatalom eszményének elvetésében. Az előadás nem vállalkozik annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy ilyen körülmények között fenntartható-e az amerikai politikai rezsimek paradigmaticus klasszikus liberalizmusa, még kevésbé arra, hogy milyen más ideológiai formációnak adhatja át helyét. Ehelyett megelégszik a fent említett változások rendszerező jellegű bemutatásával, kitérve a klasszikus liberalizmussal szemben megfogalmazódó kihívások belső ellentmondásaira, illetve előbbi esetleges önkorrekciós képességeire is. Mindez, reményeink szerint, hosszabb távon az Egyesült Államok határain túlmutató, akár Kelet-Közép-Európában is releváns következtetések levonására is alapot adhat.

Bretter Zoltán (PE Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék):

A populizmus mechanizmusa

A populizmus mechanizmusának leírására vállalkozom. A mechanizmus félúton áll az empirikus tények és az általános elmélet között.

A mechanizmusként felfogott populizmust a (liberális) demokrácia "implóziójaként", „berobbanásaként” lehetne felfogni. A jogállamiság, a jogok és a szabadság helyébe az uralom lép; a többségi képviselet, a pluralizmus, az egyenlő állampolgárság helyébe a nemzet kulturális teremtése lép, amely a kirekesztésen és az erkölcsi polarizáción alapul; a politikai intézményekbe vetett bizalom (formális racionalitás) helyébe a karizmatikus vezetővel szembeni rajongás, belé vetett hit és hozzá fűződő lojalitás (szubsztantív racionalitás) lép. A populizmus mechanizmusának elemeit egy háromszögben magyarázom és ábrázolom.

A mechanizmus elemei bármilyen történelmi körülmények között jelen lehetnek. Maga a mechanizmus nem fog meghatározni egy politikai rendszert, és kulturális szempontból érzéketlen. A benne rejlő tendencia (telosz) egy olyan tekintélyelvű uralomra irányul, amelyet Juan Linz és sokan mások is leírtak, és amelyet a "hibrid rezsím" még mindig nem pontosan meghatározott fogalma tartalmaz). Végző szakasza a totalitárius demokrácia lehet, Arisztotelész, Alexis de Tocqueville, Hannah Arendt és Jacob Talmon felfogásával összhangban.

A populizmust demokratikus illiberalizmusként (autoriter populizmus) értelmezem, és mint ilyen a demokráciakutatás része, ellenben kerülöm a diskurzuselméleteket.

Módszertanilag megközelítem sokat köszönhet Alexis de Tocqueville-nek, és gyakran hivatkozom majd Max Weberre. Hivatkozni fogok Weber vallásszociológiájára, a különböző racionalitások megkülönböztetésére, valamint a karizmáról és a patrimonialis uralomról szóló elméletére.

Benedek István (TK PTI / ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskola):

Quo vadis, Magyarország?

A 2022-es választásokat követően elemi erővel tört fel újra a kérdés, hogy vajon a hazai politikai folyamatok milyen fogalmi-elméleti eszközkészlettel ragadhatóak meg a leginkább. Véleményem szerint erre nem a hibrid rezsím-irodalom mainstream irányzatának tekinthető háromosztatú (demokráciák – hibrid rezsimek – diktatúrák) megközelítések a legalkalmasabbak, amelyek a többpárti választások intézményében az ilyen rezsimek demokratikus minőségének garanciáit látják. Helyette a tágran vett hibrid rezsím irodalom szigorúbb, alapvetően kétosztatú (liberális / választási demokráciák – választási / zárt autokráciák) megközelítése érvényesebb leírását adhatja az Orbán-rezsímnek. Az Andreas Schedler nevéhez fűződő választási autokrácia fogalmában a többpárti választások intézménye nem a demokratikus minőséget biztosítja, hanem az autokratikus hatalomgyakorlás egyik kitüntetett eszközeként a rezsím és a hegemon helyzetű szuverén túlélésével kapcsolatos kockázatok kezelésére szolgáló autokratikus karaktervonás. Az ilyen rezsimekben a politikai versengés tétje kettős, az ellenzék a választások megnyerését nem egyszerűen a kormányzás jogáért, hanem a rezsím meta-szintjét meghatározó szabályok felülírásáért is folytatja. Azaz, a kiegyenlítetlen versenyfeltételek esetében nem pusztán lejtős pályáról van szó, hanem bármikor a rezsím érdekében módosítható keretfeltételekről. Emiatt a választás tétjét is a második, meta-szint felől érdemes megközelíteni. A választási autokrácia rezsímszintű koncepcióját véleményem szerint érdemes kiegészíteni a populizmus fogalmával, amely alatt a homogénnek képzelt nép egységes akaratának és a közjó meghatározásának kisajátítására törekvő, megcáfolhatatlan morális képviseleti igényt értek. A populista választási autokrácia

modelljében a választási autokrácia megteremti a politikai versengés és a tágran vett politikai nyilvánosság kontrollálásán keresztül az állampolgárok valóság-percepciói rezsimszintű manipulálásának és a populista történetmesélés sikerességének lehetőségét, így pedig végső soron a népakarat felülről történő legyártását. A választási autokráciákban a választási aréna így a versengés és a demokratikus beiktatás arénájából egy sajátos autoinvestitúra és akklamáció arénájává válik, amely nem a demokratikus, hanem az autokratikus rezsimek sajátja. A populizmus ehhez kínál konkrét politikai tartalmat és végső soron a választás intézményén is túlmutató legitimitációt egy olyan Manicheista, ellenségekkel körbe vett Magyarország képében, amely az új és új ellenségek és veszélyek elleni harc nevében igazolja a populista vezér hatalomgyakorlását.

Pap Milán (NKE EJKK Molnár Tamás Kutatóintézet):

A kádári rezsimek: állampárti autokrácia

A Kádár-rendszerrel folyó történelmi vita közel három évtized után sem jutott nyugvópontonra. A több mint, három évtizedig fennálló rendszer politikatudományi értékelése úgy tűnik a tranzitológiai megközelítések népszerűségének alábbhagyásával viszont kiszorult a tudományos diskurzusból. Előadásom egy, a Kádár-rendszer politikai vezetésére irányuló intézményközpontú kutatás alapvetéseit mutatja be: a Kádár-rendszer működését az elmúlt évtized politikatudományi irodalma alapján „állampárti autoriter rezsimeként” közelítem meg a politikai intézményrendszer működésén keresztül. Az a már klasszikussá vált leírás, amely „poszttotalitárius autokráciaként” (Linz) jellemzi a hasonló rezsimeket e rendszerek előtörténete, kiindulópontja (totalitarizmus) felől értelmezi a politikai működést. Az intézményközpontú megközelítés újabb irodalma (pl. Jenifer Gandhi) ezzel szemben a mindennapi működés és a politikai stabilitás kategóriáira helyezik a hangsúlyt. Ez a megközelítés abból a szempontból (is) inspiratív lehet, mert a szakirodalomban a legstabilabb autoriter politikai rezsimeként tartják számon az egypárti rendszereket. Előadásomban e politikai stabilitás két elemét vizsgálom Milan Svoblik autoriter rendszerekről szóló kötete alapján: a relatív hatalommegosztás mechanizmusait és az ezzel összefüggő politikai kontroll gyakorlatát. A kádári rezsimek e kategóriáit három intézmény működésének példáján kívánom illusztrálni: a Politikai Bizottság intézményi kapcsolatait, a szatellit-szervezeti működésén, illetve a választási rendszer reformjain és eljárásain. Olyan autoriter rezsimeként igyekszem ezzel leírni a Kádár-rendszert, amely az állami funkciók pártközpontú működtetése, e működés információforrásként való kezelése és a konfliktusok lokális elsimítása eszközeivel teremti meg a stabilitás körülményeit.

7. Politics, elections, transformations in Europe

Szekcióvezető: Koller Boglárka (NKE)

7.1. panel

Június 9. (csütörtök) 15:00-16:45

Panelvezető: Koller Boglárka (NKE)

Molnár Anna (NKE) – Jakusné Harnos Éva (NKE):

Metaphor of Statehood in the State of the Union Addresses

State of the Union Addresses have been held by the Presidents of the European Commission since 2010. Researchers and journalists have analysed the representation of achievements and future visions outlined by the Head of the European Commission in office. While the debate about further integration is ongoing, the European Union, however, already shows signs of functioning state-like. The dynamics of the European integration process have been defined by the duality of inter-governmentalism and supranationalism. The contradiction in this duality encouraged the development of the European Union as a new hybrid political organisation which has the characteristics of a supranational entity. The State of the Union Addresses can be viewed as the most powerful assertive speech acts in the political communication of the Union each year. As such, they can be considered not only a description of reality but also creators of reality. The paper presents a discourse analysis based on study of the concept of state implied by explicit and implicit references in State of the Union Addresses since 2015. It attempts to highlight the concept of statehood interweaving the speeches both from aspects of political science and of linguistic pragmatics.

Vecsey Mariann (NKE):

The European Peace Facility – The EU's role in shaping security in the neighbourhood

The European Peace Facility is a brand new tool in the European Union's hands, which widens the organisation's platforms on how to act. The Peace Facility rests on two pillars; the former Athena Mechanism and the Africa Peace Facility were moulded into one single tool. This newly forged tool serves better the EU's goal to step up as a global player. This aim is clear since the introduction of the EU Global Strategy in 2016, and even more so with the changes introduced by the current (2021-2027) Multiannual Financial Framework.

The European Peace Facility not just widened the geographical scope of its predecessor tool, but with a bold step, it abandoned the previous everything but arms policy. When the tool was born, this element was highly criticised, but mostly keeping the fragile states of the African continent in mind. Nobody expected to see the new tool in action so soon and so close, during the war in Ukraine.

We have already seen the EU putting effort in deterring the aggressor Russian Federation from continuing the war further in Ukraine. Besides the sanctions, the EU used widely the European Peace Facility. The main aim of the presentation to introduce this tool and analyse how it was used in the context of the war in Ukraine.

Arató Krisztina (ELTE ÁJK) – Koller Boglárka (NKE):

European images, issues and messages in the 2022 parliamentary elections in Hungary

In the 2022 parliamentary elections that may result in fundamental changes of the Hungarian political system, the European issues will appear prominently in the campaigns of the political parties both on the side of the government and on the side of the opposition. Joining the

Eurozone, the rule of law issues, or the role of the institutions in the decision-making system of the EU appear in the programs and political debates of the parties. In our paper, we aim to analyse the party campaigns and programs and the main political debates in the 2022 parliamentary elections in Hungary by focusing on EU-related issues. After conceptualisation, party campaigns are analysed by focusing on the following topics: the perceived image of the EU in the campaigns (1), the thematic issues (2), the ideological (3) and the identity messages (4). The official party manifestos as well as the campaign videos and media appearances are analysed through a qualitative content analysis. In our paper, we show that the division lines between the political parties are also emerging along European topics.

8. Kampányok, korszakok, trendek a politikai kommunikációban

Szekcióvezető: Merkovity Norbert (SZTE / NKE)

8.1. panel

Június 9. (csütörtök) 13:00-14:45

Panelvezető: Merkovity Norbert (SZTE / NKE)

Farkas Xénia (TK PTI) – Bene Márton (TK PTI / ELTE):

Orbán Viktor vizuális és verbális populista stílusa a Facebookon

A tanulmány célja, hogy hozzájáruljon a vizuális politikai kommunikáció területéhez egy olyan bimodális kódolási útmutató létrehozásával és tesztelésével, amely országhatárokon átívelően alkalmazható a populista kommunikációs stílus tanulmányozásához. A kutatás koncepcionális alapját Moffitt (2016) populista kommunikációs stílus leírása adta, amelyet néhány változóval kiegészítve egy olyan kódkönyvre fordítottunk le, amely nem csak verbális, de vizuális üzenetekben is képes megragadni ezt a kommunikációs stílust. Ennek megfelelően a kódolási rendszer segítségével kvantitatív tartomelemzéssel vizsgáljuk Orbán Viktor képes Facebook posztjait 2018 és 2020 között. Ez a hároméves időszak magában foglal választási kampányokat, a COVID-19 járvány teljes első hullámát, és néhány kiemelt politikai esemény nélküli hónapot is. Az eredmények azt mutatják, hogy Moffitt (2016) populista stílusa csak részben van jelen a magyar miniszterelnök bimodális Facebook kommunikációjában. Továbbá a különböző kommunikációs időszakok összehasonlítása nem eredményezett nagy különbségeket, azonban a verbális és vizuális kommunikációban jelentősebb eltérések mutatkoznak: a populista stílus leginkább a vizuális eszközökben ragadható meg, vagyis a populista kommunikáció tanulmányozása során elengedhetetlen a képi eszközök vizsgálata.

Kiss Balázs (TK PTI):

Multimodális áldozatkonstruálás Orbán Viktor kampányfilmjeiben

Az előadás két szempontot kíván érvényesíteni: a viktimizáció újabb keletű felértékelődésének a tanulságait és a politikai kommunikáció szükségképpen multimodális jellegének a tényét. Legkésőbb a metoo kampány óta, de még inkább az ukrain háború nyomán világosság vált, hogy az áldozat nem egyféle, hanem változatos konstrukció lehet, és ezért az áldozatkonstruálás, a viktimizáció is sokféle eszközzel történhet. Nemcsak áldozati versengéssel van tehát dolgunk, vagyis azzal, hogy sokan szeretnének a nyilvánosságban áldozatnak minősülni, hanem azzal is, hogy az e végett folyó küzdelmek és küzdő felek eltérő konstrukciós eszközöket alkalmazhatnak, vagyis párhuzamos viktimizációk tanúi vagyunk. Ha komolyan vesszük a politikatudományban állítólag bekövetkezett különféle (nyelvi, diszkurzív, narratív, vizuális, képi stb.) fordulatókat, akkor elodázhatatlan a politikai kommunikáció mindig multimodális természetét tekinteni kiindulópontnak. Hasonlóképpen mindig multimodálisak az önviktimizációs és egyéb áldozatkonstruáló erőfeszítések is: egyszerre alkalmaznak verbális és nem verbális, vizuális és aurális eszközöket. Ezek az eszközök sokszor felerősítik egymás hatását, máskor pedig ellentmondanak egymásnak. Az előadás Orbán Viktor néhány kampányfilmjén mutatja be azt, hogyan juthatunk mélyebb belátásokra multimodális elemzés segítségével azzal kapcsolatban, hogyan hathat egy-egy kommunikációs termék. A filmek a miniszterelnök ukrán határon tett látogatásairól szólnak; ezek multimodális elemzése a tét, tehát a szöveges, képi, hangis és filmes elemek számbavétele, a jelentéspotenciáljaik feltárása, és pedig a társadalomszemiotika segítségével. Különösen arra figyelünk majd, hogyan konstruálja meg egy-egy film az ukrain menekülteket áldozatnak.

Dobos Gábor (TK PTI / NKE EJKK) – Bene Márton (TK PTI / ELTE ÁJK):
Hálózatos lokalitás: Helyi politikusok a Facebookon

A politikai szereplők közösségi média-aktivitását vizsgáló szakirodalom elsősorban nemzeti szinten vizsgálódik, miközben a helyi politikai dimenzió szinte teljesen figyelmen kívül marad. A helyi közösségek azonban sűrű hálózatokat alkotnak a közösségi oldalakon, amelyek mentén közösségi média-alapú helyi nyilvánosságok jönnek létre. Mindezek alapján azt feltételezhetjük, hogy a közösségi média, különösen a Facebook fontos szerepet játszik a helyi politikában, azáltal, hogy nagyszámú helyi szereplő között biztosítja a kapcsolódás, az információáramlás és a vita feltételeit. A helyi politikai szereplők e helyi nyilvánosságok fontos csomópontjai lehetnek, amennyiben aktívan használják a Facebookot. A közösségi média jelenlét azonban nem elhanyagolható költségekkel (idő, szakértelem, humán erőforrás) jelent, így fontos tudni, hogy a megválasztott helyi politikusok milyen körülmények között döntenek úgy, hogy részt vesznek a helyi Facebook-nyilvánosság színterein. Kutatásunk célja ezért a magyarországi helyi politikusok közösségi média-használati mintázatainak feltárása: azt vizsgáljuk, hogy milyen egyéni, település- és lakosságszintű tényezőktől függ, hogy a helyi politikusok (a) jelen vannak-e a Facebookon; (b) mennyire aktívak a legnagyobb közösségi oldalon és (c) mekkora részét képesek közvetlenül elérni a helyi lakosságnak (követők). Ennek érdekében összegyűjtöttük a magyarországi települések összes választott helyi politikusának (polgármesterek és képviselők; N = 19503) Facebook-jelenlétével kapcsolatos alapvető információkat (oldal léte, követők és posztok száma).

A kutatás első eredményei alapján a helyi politikusok aktivitását elsősorban párthovatartozásuk magyarázza, a párthoz kötődő politikai szereplők nagyobb valószínűséggel és nagyobb aktivitással vannak jelen a Facebookon, mint a független politikusok. A követői aktivitás szempontjából azonban a párthovatartozás már nem releváns, a követők politikai támogatástól függetlenül követik megválasztott politikusaikat. A település mérete is számít, nagyobb településeken inkább aktívak a politikusok, viszont kisebb településeken a lakosság nagyobb része érhető el a politikusi oldalakon keresztül. A keresleti- oldal felőli magyarázatok azonban nem tűnnek relevánsnak: a lakosság jellemzői, illetve a létező településszintű Facebook-nyilvánosság kiterjedtsége nem játszik szerepet a helyi politikus aktivitásában.

8.2. panel

Június 9. (csütörtök) 15:00-16:45

Panelvezető: Kiss Balázs (TK PTI)

Merkovity Norbert (SZTE / NKE):

Online kampánytrendek Magyarországon: 1998–2022

Bő 25 évvel ezelőtt jelentek meg az első magyar pártok az interneten és szinte az első pillanattól kezdve kampánykommunikáció céljára használták a jelenlétüket. Az internet, tehát, hét országgyűlési választás óta része a magyar politikai kampányoknak, ezért bőséges anyag áll rendelkezésre, hogy áttekintsük az online kampánykommunikáció fejlődését. Az előadásban azt a tanulási folyamatot mutatom be, ahogyan a pártok és a jelöltek eljutottak a párthonlapoktól a közösségi oldalakig. A vizsgálat alapján három időszak megkülönböztetése lehetséges. Az első időszak a kilencvenes években zajlott médiaháború után és az internet lassú lakossági terjedésével kezdődött. A kommunikáció középpontjában a párthonlapok álltak, amiket kiegészítettek a rövid szöveges üzenetek (SMS-ek). A második korszak kezdetén, 2006-ban még érezhető volt a korábbi párthonlap alapú szemlélet, de már jelen voltak a közösségi oldalak. A későbbiekben az online politikai marketing kiegészítette a politikai kommunikációt. A harmadik korszakban, a 2010-es évek közepétől, a Facebook előretörését figyelhetjük meg. A

politikai kommunikáció „feloldódik” a társadalmi kommunikációban, a politikai ellenfelek mellett az influencerként jelen levő nem politikai szereplőkkel is meg kell küzdeni a választókért, ami a figyelemalapú politikai kommunikációt teremti meg. A választott perspektíva nem veszi vizsgálat alá a kampányok általános fejlődését, általános professzionalizálódását vagy a médiarendszer többszöri átalakulását az országos kereskedelmi műsorszórók megjelenésétől az új médiatörvény nyomán kialakuló helyzetig. Továbbá, az állampolgárok médiafogyasztási és mindennapi kommunikációs szokásai sem képezik az elemzés tárgyát.

Bene Márton (TK PTI / ELTE ÁJK):

Változó viszonyok: A 2022-es országgyűlési választások közösségi média aktivitása

A közösségi média politikai kampányokban játszott szerepét a 2014-es választások óta kutatjuk részletesen a Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetében működő „Politikai kommunikáció a közösségi médiában” kutatócsoport keretein belül. Az előadás ezen előzményekhez kapcsolódva nyújt átfogó képet a 2022-es választások közösségi médiában zajló kampányáról. Áttekinti, hogy a különböző platformokon a különböző dimenziókban (aktivitás, követők száma, interakciók) a kormányoldal és az ellenzéki szereplők között hogyan alakultak az erőviszonyok kitérve a pártok, politikai vezetők, politikusok, helyi politikusok, véleményvezérek, médiumok és egyéb politikai oldalak aktivitására. Az utolsó országos választás, a 2019-es EP-választások óta jelentős változások mentek végbe a politikai közösségi média-használatban, hiszen a kormányoldal az önkormányzati választások óta érezhetően több figyelmet és erőforrást fordított a közösségi médiában való jelenlétére. Várakozásaink szerint ez az aggregált eredményekben is tetten érhető lesz, és a 2018-as választáshoz képest minden aktortípusnál és dimenzióban érzékelhető lesz a kormánypárti oldal erősödése. A platformok terén is várhatóak lényeges változások: miközben a Facebook megtartja központi szerepét, az előző kampányban még marginálisnak számító Instagram bevett kampányeszközzé válik, a 2022-es kampány „kísérleti terepévé” pedig a TikTok válik.

Szabó Gabriella (TK PTI):

Morális érzelmek a magyar politikában: szégyen, büntudat és büszkeség az orosz-ukrán háborúval kapcsolatos politikai kommunikációban

Az elmúlt években a politikai vitákban a jó és a rossz küzdelme vált az egyik fő motívummá. A politikai üzenetek manapság kevésbé az ellentétes érdekekről, sokkal inkább az értékek kibékíthetetlen konfliktusára, a politikai cselekvések morális következményeire fókuszálnak. A moralizálás és az érzelmekkel teli megszólalások összekapcsolása a politikai kommunikáció egy specifikus, ám jellegzetes területe. Bizonyos szelf-tudatos érzelmek, mint például a szégyen, a büntudat és a büszkeség nemcsak egyéni, hanem a kollektív viselkedésbefolyásoló tényezők. Emellett a szelf-tudatos morális érzelmek felkorbácsolásának másik jelentősége a politikai ellenfelek leértékelése (például szégyenkeltéssel), illetve a saját tábor önértékelésének (például büszkélkedéssel) megerősítése. A kutatás az orosz-ukrán háború első három hetére (február 24. – március 17.) koncentrálna és a miniszterelnökjelöltek közösségi média kommunikációját forrásként használva gyűjt adatokat a morális érzelmek politikai használatáról. A cél a verbális interakciók feltárása, mégpedig azért, hogy a morál és az érzelmes nyelvezet közötti kapcsolatot megvilágítsuk.

Nábelek Fruzsina (BCE):

Negatív kampány a 2022-es országgyűlési választási kampányban

A negatív kampányra a kampányüzenetek egy típusaként tekinthetünk, melynek célja, hogy az ellenfél politikai programjának, eredményeinek, ideológiájának, tulajdonságainak támadásával győzze meg a választókat arról, hogy azok alkalmatlanok egy adott pozícióra, így a negatív kampány alkalmazója a megfelelőbb választás. Az előadás a negatív kampány alkalmazását vizsgálja a 2022-es országgyűlési választási kampányban. A kampányt a pártok illetve a politikai szereplők interakciójaként fogja fel, amelyben az üzenetek a kampány dinamikájához igazodnak, és egyben reagálnak az ellenfelek és a szövetségesek kampányára. Az elemzés összeveti az idei kampány sajátosságait a korábbi választások kampányaival, arra keresve a választ, hogy a negatív kampány jellemzőinek szempontjából miben tér el, és miben mutat hasonlóságot a 2022-es kampány a korábbiaktól. Az előadás emellett vizsgálja a negatív üzenetek kampánystratégiában betöltött szerepét, amelyhez a társadalmi hálózatelemzés eszközeit hívja segítségül. Az elemzés e tekintetben bemutatja, hogy a 2022-es kampányban a negatív üzenetek alkalmazása melletti döntés mennyiben magyarázható a társadalmi hálózatok olyan jellemzőivel, mint a kölcsönösség/reciprocitás, valamint a szövetségi rendszerek működését jelző strukturális egyensúllyal és tranzitivitással.

9. Vezetők és elitek: a választási verseny kulcsfigurái és a politikai változások mozgatórugói?

Szekcióvezető: Metz Rudolf (TK PTI /BCE)

9.1. panel

Június 10. (péntek) 9:00-10:45

Panelvezető: Metz Rudolf (TK PTI /BCE)

Beck Dániel (BCE NKPDI):

Színház és a politika kapcsolata - A magyar színházi szféra alakulása és jelenlegi helyzete

Színház és politika mindig is interakcióban állt egymással a történelem folyamán. Ebben a helyzetben viszont nem beszélhetünk egyenlő „felek” közti viszonyról, hiszen a színházi szféra mindig is kiszolgáltatottabb helyzetben volt az állammal szemben. Az is ismeretes, hogy az elitnek – jelen esetben a kulturális elitnek – minden korszakban fontos szerepe van. Ha az elitet maga mellé tudja állítani a kormányzat, az elit tagjai véleményvezéreként, fontos közéleti szereplőiként legitimálni, erősíteni tudják a regnáló politikai hatalmat, azzal, hogy befolyásolni tudják a választók véleményét. Természetesen a nem kormánypárti elit épp az ellenkezőjét tudja tenni, kritizálni, támadni tudja a kormányzati döntéseket. Ezért is fontos egy ország mindenkori elitjét megismerni, vizsgálni.

Előadásomban a jelenlegi magyar színházi elitet veszem górcső alá. A 2010-es kormányváltást megelőzően már megfogalmazódott a Fidesz berkein belül az addig fennálló, már a rendszerváltás előtt kialakult, s azóta keveset változó kulturális elit cseréjének ötlete és szükségessége egy esetleges választási győzelem esetén. A 2010-es kétharmados siker utat is nyitott ennek a folyamatnak. Az azóta tapasztalható elitváltás a kulturális területen speciálisnak mondható, ami miatt vizsgálata még inkább érdekes.

Kutatásaim során külön figyelmet szenteltem a magyarországi színházi elit cseréjének több aspektusára. Ezek közül kiemelendő maga a cserefolyamat; az új elit tagjainak előzetes eredményei, reputációja; az új vezetők kinevezése mögötti szakmai háttér megléte vagy épp hiánya; s az elitcsere mögött megbúvó politikai motivációk. Azt találtam, hogy az elitcsere folyamata a kulturális, s ezen belül a színházi mezőben még nem befejezett; nem beszélhetünk lezárt folyamatról, hiszen a régi elit tagjai – főleg budapesti színházakban – továbbra is megtalálhatók, így a téma aktualitása sem elhanyagolható.

Galambos László (SE Egészségügyi Menedzserképző Központ / BCE NKPDI):

Technokrata miniszterelnökök politikai posztkarrierútja

A technokrata miniszterelnökök politikai posztkarrierútja a politikatudomány alig kutatott témái közé tartozik. A szakirodalom szerint a választott karrierpolitikusokkal szemben a nem-választott, pártfüggetlen technokraták kormányon kevésbé törődnek a polgárok reakcióival, erősségüket ugyanis leginkább szakmai reputációjuk adja, a képviseleti demokrácia nem otthonos a számukra, és az átlag választópolgárnak is nagyon távoli az ő világuk, nyelvezetük pedig nehezen érthető. Korábbi kutatások alapján a volt kormánytagokra emellett az jellemző, hogy biztos politikai háttér nélkül szakmailag nagyobb kihívást jelentő civil foglalkozást keresnek maguknak. Az irodalom szerint tehát a technokrata miniszterelnökök kis valószínűséggel törekednének újabb politikai pozíciók megszerzésére. A tapasztalat mégis azt mutatja, hogy számos volt technokrata kormányfő foglalt el politikai tisztséget, akár a parlamentben, akár egy új kabinetben, akár más vezetőként. Ez idáig nem történt kísérlet a technokrata miniszterelnökök további politikai karrierjének komparatív szemléletű feldolgozására, ezért pótolni kívánom ezt a hiányt. Az Európai Unió országaiban az 1960 és

2022 közötti időszakban 26 volt technokrata kormányfő fele kívánta folytatni politikai pályafutását, és meglehetősen változatos karrierutakkal találkozhatunk. A politikai posztkarrierutak vizsgálata ezenkívül nem pusztán önmagában lehet érdekes, tudniillik reflektál azon szakirodalmi felvetésre, amely szerint, amennyiben a pártalapú demokrácia tartós válságáról beszélhetünk, akkor a technokrácia annak egyik lehetséges alternatívájaként vehető számításba.

M. Balázs Ágnes (NKE):

Nemzetiségi szószólói (és képviselői) karrierutak Magyarországon

Magyarországon 2014 óta biztosított a nemzetiségek részvétele az Országgyűlés munkájában. Az országgyűlési választásokra nemzetiségi választóként regisztráltak ugyanis egy kedvezményes kvóta elérése esetén egy nemzetiségi képviselőt, ennek hiányában pedig egy képviselőnél szűkebb jogosítványokkal rendelkező szószólót juttathatnak a parlamentbe. Míg a nemzetiségi szószólók, illetve a nemzetiségi képviselő jogintézménye, a képviselői rendszere és politikai napirendre gyakorolt hatása már vizsgálatra került, a nemzetiségi szószólók és képviselők karrierútjáról keveset tudunk. Ennek fényében jelen előadás célja a képviselői karrierutakra vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalomra támaszkodva annak vizsgálata, hogy milyen karrierutakat figyelhetünk meg a nemzetiségi szószólók esetében, és hogy karrierútjaik mennyiben tekinthetők speciálisnak a nem nemzetiségi képviselőkéhez képest.

Ványi Éva (BCE):

Hangsúlyeltolódás: változások a kormány összetételében 2010-2022

A 2022-es választás eredménye megerősítette Orbán Viktor ötödik, egyben negyedik, folyamatos kormányzati ciklusát. A rendszerváltás utáni időszakban egyetlen miniszterelnöknek sem adatott meg eddig a lehetőség, hogy egymás után ilyen hosszán kapjon lehetőséget a kormányzásra. Az Orbán-kormányok vizsgálatában az idő csak az egyik tényező. A 2010 óta hivatalban levő három kormány szerkezete és személyi összetétele is mutat jellegzetességeket, különbségeket. Az előadás célja bemutatni a 2010 és 2022 között hivatalban levő Orbán-kormányok személyi összetételét a politikai vezetők szintjén: elemezni a kormánystruktúrából adódó jellegzetességeket, a kormánytagok karrierútjait, a folytonosságot és a változásokat az egyes kormányok összetételében. Az előadás választ kíván adni arra a kérdésre, felfedezhetők-e mintázatok az Orbán-kormányok összetételében, és hogy milyen hatással volt a változó politikai környezet a kormányok összetételére, valamint a kormányzat működésében megfigyelhető hangsúlyeltolódásokra.

9.2. panel

Június 10. (péntek) 11:00-12:45

Panelvezető: Metz Rudolf (TK PTI /BCE)

Plesz Bendegúz (BCE / TK PTI):

Csillapíthatatlan karizmaéhség? A populizmus és a karizmatikus vezetés kapcsolatának követő-centrikus elemzése

A 2022-es magyarországi parlamenti választásokat két kérdés határozta meg: miként viszonyulnak a választók a két csúcsjelölthöz, Orbán Viktorhoz és Márki-Zay Péterhez és mennyiben osztják az általuk hangoztatott populista üzeneteket. A szakirodalomban gyakran hangoztatott feltételezés, hogy populista pártok szavazói ki vannak éhezve az erős, karizmatikus vezetésre és vezetőkre. Azonban ezt illetően a populizmus kutatás rendelkezik

egy jelentős vakfolttal. Számos szerző hangsúlyozza az erős vezetők vagy a karizma fontosságát, de ritkán elemzik a populizmus politikában a populista követést és a karizmaadományozás folyamatát, míg mások csak a populista beállítottságú állampolgárokkal és választási viselkedésükre összpontosítanak anélkül, hogy figyelembe vennék a vezetőkhez való viszonyukat. Ezt a hiányosságot orvosolva a tanulmány azt vizsgálja, hogy az úgynevezett attitűdök milyen hatással vannak a vezető-követők kapcsolatára. A populista attitűdöket a vezetés társadalmi konstrukciójával és a karizma attribúciójával összekapcsolva képesek vagyunk feltárni, hogy a populista szavazók milyen igényeket támasztanak a vezetőikkel és a vezetéssel szemben. Egy, a két magyar listavezetőre fókuszáló online kérdőíves vizsgálat (N=1200) keretében megvizsgáljuk, hogy a követők, akik erősebb populista attitűdökkel rendelkeznek, hajlamosabbak-e (1) felülértékelni a vezetés hatását más külső körülménnyel szemben, (2) karizmatikusabbnak tekinteni vezetőjüket, (3) jobban eltávolodni és elítélni ellenfelét a nem populista követőkhez viszonyítva.

Metz Rudolf (TK PTI / BCE):

Orbán Viktor: népi hős vagy népi ördög? Vezetői stratégiák a morális pánik és eufória generálásra

A populista politikusok megerősödését egyszerre kísérik szélsőséges pozitív és negatív érzelmi megnyilvánulások, amelyek erősítik a különböző politikai szereplők és a társadalom polarizációját. Politikai elkötelezettségtől függetlenül sokan – köztük a tudomány képviselői is – értetlenül állnak a kérdés előtt: hogyan képesek egyesek támogatni olyan vezetőket, akik politikai érdekeiktől vezérelve a vélt vagy valós problémákért előszeretettel tesznek egyes egyéneket vagy csoportokat bűnbakká, míg mások épp ezért elutasítják őket. A cikk ezt az összefüggést vizsgálja a társadalmi címkézési elméletekre (morális pánik és eufória, morális vállalkozás) és a hősies/karizmatikus vezetés elméletére támaszkodva. Ezen elméletek azt kívánják megmagyarázni, hogy az egyes egyének és társadalmi csoportok hogyan válnának a társadalom számkivetettjeivé („népi ördögökké”) vagy példaképévé („népi hőskké”). A cikk amellet érvel, hogy a populista vezetők stratégiai megfontolások mentén indítják el saját morális vállalkozásukat, amelynek során kijelölik azokat, akik a korrupt elithez vagy a veszélyes/deviáns másokhoz tartoznak, és szándékosan polarizálják a róluk alkotott percepciókat, amelyeket a polgárok alkotnak meg. A tanulmány e stratégia egyes módjainak megkülönböztetésére is kísérletet tesz, amelyet Orbán Viktor karizmatikus és populista elemeket felmutató vezetésével illusztrál. Olyan esetek kerülnek tárgyalásra, mint a migrációs válság, a melegellenes gyermekvédelmi törvény, a felhatalmazási törvény és az Európai Néppártból való kilépés.

Kövesdi Veronika (ELTE BTK):

Az Orbán-kultusz: a politikai szektarianizmus jelensége és vizsgálati lehetőségei

A modern politika központi kérdése, hogy mennyire hiszünk vezetőinkben. Az emberek politikai hite határozza meg kit tartanak legitim döntéshozónak és kinek hajlandóak alávetni magukat. A politikai vallás extrém eseteként írható le a politikai szektarianizmus, amelynek középpontjában egy személyikultusz által övezett vezető és egy kulturálisan, ideológiailag zárt közösség áll. A politikai kultuszok kialakulásának kortárs jelenségét a nemzetközi szakirodalom egyre több eset példáján keresztül ismerteti. A vallási szekták működési elvével való hasonlóságot a legegységelműbben a karizmatikus vezetők és követőik közötti manipuláción alapuló viszony mutatja, ugyanakkor a vallás funkcionális és strukturális jellemzői mentén is párhuzamba állítható e két jelenségtípus. A kortárs politikai mező vallási szempontú elemzése a hazai szakirodalomban hiányos. Amellet érvelünk, hogy az előadásban

felvázolt elméleti-konceptuális keret közelebb visz a Fidesz-jelenségnek és Orbán Viktor vezetésének megértéséhez. Megközelítésünk interdiszciplináris ötvözve a kultikus vezetők és követőinek viszonyának pszichológiai és a kultusz rítusainak, ikonjainak és szimbólumainak kultúrantropológiai vizsgálatát.

Kiss Balázs (TK PTI):

A politika, mint terápia – a vezető, mint érzelmképviselő

A politikát sokféleképpen metaforizálták már a politikai gondolkodás története során; volt például háború, színház, piac és sportverseny is. Nem köztudott, de az egyik első metaforája a terápia volt, éspedig Platónnál. Két és félezer év elteltével érdemes újra elgondolkodni azon, mi többet tudunk meg a politikai folyamatokról, azok között is a vezetők egyik fő feladatáról, a képviselőtről, ha követjük Platón ötletét, és a politikát, ezen belül a politikai kommunikációt a terápiához hasonlítjuk.

Platón tekintélyén túl legalább két további megfontolás is ösztökélhet erre. Az egyik az újabban elterjedt terapikus kultúra, hogy tehát mind többen érzik magukat testileg vagy lelkileg betegnek, de legalábbis sérülékenynek, áldozatnak, és fordulnak a nyilvánossághoz gyógyulásért és a szorongásuk csökkentése érdekében. Ennek különös esete az, amit az amerikai publicisztikában az elnök commander-in-chief szerepe helyett vagy mellett a comforter-in-chief szerepének neveznek. A másik megfontolás a politikusok és a hívek és követők közötti kapcsolat mindennapossá válásából indul ki. Miért ne lehetne a közösségi média felületein folytatott két- és többirányú politikai kommunikáció terapikus hatással a benne résztvevőkre?

Külön megfontolást érdemel az az eredetileg Henri Tajfeltől származó gondolat, mely szerint a szociális identitás három összetevőjéből az egyik érzelmi. Ha a terápia jelentős részben nem más, mint a páciens érzelmi bajait akarja enyhíteni, akkor az állampolgári csoport összetartozását szolgáló érzelmi közösség biztosítása lényeges feladata a politikusnak, aki ezért hasznos, ha nem pusztán a közösséghez tartozók érdekeit és értékeit képviseli, hanem az érzelmeit is. Persze, mint képviselő esetében általában, itt sem létezik a képviselt dolog azt megelőzően, hogy képviselnék.

Az előadás ennek a politikai terápia és terapikus politika gondolatnak a kiindulópontjait járná körül, amennyiben lehetőséget kap a szervezőktől.

9.3. panel

Június 10. (péntek) 15:00-16:45

Panelvezető: Metz Rudolf (TK PTI /BCE)

Buzási Botond (ELTE BTK / BCE):

Populizmus a párton belüli küzdelmekben: Bernie Sanders és a Demokrata Párt elitje

A populizmus lett napjainkra az a szó, amellyel a médiában, vagy akár a közbeszédben minden olyan jelenséget leírnak, ami aggasztó lehet a demokrácia állapotára nézve (Moffitt, 2020: 1). Ez a tudományban azt a hatást érte el, hogy egyre többen kutatják ennek természetét és működését. A populizmus párton belüli dimenzióját azonban nagyon ritkán vizsgálják. A dolgozat egyik fő inspirációja Jake Watts és Tim Bale (2018) publikációja, melyben az angol Munkáspárton belül elemzik a szerzők Jeremy Corbyn populista tevékenységét. Bernie Sanders 2020-as előválasztási kampánya szintén a párton belül folytatott populizmus tanulmányozásával érthető meg. Moffitt (2016) a *The Global Rise of Populism* című művében a populizmust, mint egy politikai stílus határozza meg. Ebben a munkájában felvázol egy keretrendszert, amelynek segítségével a populizmust kutatni lehet. Ennek alapján az elemzés

négy fő dimenzió keresztül folyik: a nép, a vezető, az elit és a válság. A nép vizsgálatánál jelen tanulmány abból indul ki, hogy a politikai identitások nem adóttak, hanem azokat meg kell konstruálni (Laclau, 2011: 139). Bernie Sandersnek tehát diskurzusán keresztül kell megalkotnia azt a népet, melynek vezetője szeretne lenni. Egy személyben kell megtestesítenie a népet, ugyanakkor vezetni is, elsőnek lenni egyenlők között. Az elit a populista politika ellensége, amely korrumpálja a politikai rendszert. Bernie Sanders az előválasztás során saját párttársait is azzal vádolja, hogy milliárdosok zsebében vannak, ezáltal kapcsolva össze a gazdasági elitet a politikai elittel. A válság természete a populizmusban permanens. Az oligarchia veszélye ugyan időlegesen megszűnhet, azonban a gazdasági elit sötét erői elleni küzdelem örök. Ugyanakkor Bernie Sanders kampánya sikertelen, melynek számos oka van. Erre is megpróbál válaszokat adni a tanulmány a programalapú populizmus, valamint különböző elitstratégiák fogalmának bevezetésével. Populizmusának korlátai abban mutatkoznak meg, hogy nem sikerül a megkonstruált népnek egy közös identitást adnia, ezáltal a különböző csoportok nem egyesülnek. Vezetői voltát is ehhez kapcsolja - egy olyan népnek akar a vezére lenni, amely nem létezik.

Egeresi Zoltán (NKE):

Neoszmanizmus és az erős vezető Törökországban

Az előadás célja a törökországi neoszmanizmus bemutatása. A fogalom egy nehezen megfogható, azonban annál sűrűbben referált jelenség. Lehet értelmezni kultúrpolitikaként, amely az Oszmán Birodalom iránti, alulról jövő szimpátiát igyekszik felerősíteni, s melynek része a kultúrkampf, amely alapvetően egy (kultur)politikai (szekuláris vs. iszlamista) és egy történelmi (oszmán vs. atatürki) mezőben zajlik. Ennek részét képezik azok a kormányzati döntések, amelyek „iszlamizálják” a társadalmat, így például az oktatási reform vagy a fejkendőviselés engedélyezése, de az atatürki örökséget felülíró, az Ayasofya múzeumból mecsetté alakítását elrendelő határozat is. Tágabban értelmezve egy olyan jelenség, amely az Oszmán Birodalom grandeurját akarja visszaidézni, egy erősen pozitív, vallási-civilizatorikus valóságoptikán keresztül. Ezt a kormányzat támogatja, mi több, igyekszik kihasználni, azonban nem egyedüli letéteményese. Sok elemző olvasatában pedig a megnövekedett ambícióknak a külkapcsolatokra történő kivetülése, amelyben nagy szerepet játszik a „poszt-oszmán” térség, melyre az AKP döntéshozói saját befolyási területükként tekintenek.

Ezen megközelítések mindegyike kritizálható, hiszen statikusként próbálnak leírni egy dinamikusan változó jelenséget. A belpolitikai szinten a nyilvánvaló kultúrharc ellenére a kormány továbbra is egy szekuláris országgént definiálja Törökországot – neoszmanizmusról pedig végképp nem beszél.

Ráadásul, míg a 2010-es évek elején még inkább a birodalom multikulturális jellegét emelték ki (különösen a PKK-val folytatott tárgyalások idején), addig 2015-től a PKK-val folyamatos háborút vívó, több szíriai, iraki és immár líbiai intervenciót megvalósító, erősen jobbra tolódó török belpolitika inkább a birodalom katonai sikereit emeli ki, vagy legalábbis arra próbál rezonálni (lásd mericidabik vagy a líbiai beavatkozás a birodalmi jelenléttel való indoklása stb.). Megállapítható, hogy máshol húzódtak a hangsúlyok tíz-tizenöt éve, mint napjainkban az AKP diskurzusában, mivel a bel- és külpolitikai helyzet is változott.

Mindez a tudatos kultúrpolitika társul a jelenlegi vezető, Recep Tayyip Erdogan (2003-2014 miniszterelnök, 2014- államfő) növekvő személyi kultuszával, amit a neoszmanizmus mezőjében kíván elemezni az előadás. Ebben áttekinti, milyen elődökhöz hasonlítják, illetve a saját hatalma építéséhez hogyan használta fel a különböző oszmán történelmi, kulturális hatásokat, hogy egy erős vezető képét építsen ki.

Botos Máté (PPKE):

Az autokratáké lesz holnapra a világ?

Tilo Schabert Kevin H. White-ról írott monográfiája a vezérdemokrácia egyik korai definíciójaként a hatalomgyakorlás kreativitásáról szól. A kreativitással kapcsolatosan azt az állítást, miszerint az autokrata mindaddig demokratikus, ameddig a tevékenységét alkotmányos keretek között végzi, érdemes alaposabban megvizsgálni. Mindenekelőtt azokban a ritka esetekben, amikor az autokratának módjában áll az alkotmányos kereteket demokratikus úton a saját érdekeinek megfelelően átalakítani, máris problematikus. Másfelől viszont eleve leginkább a hatalmon levőnek van módja a végrehajtható kreativitásra. Ez pedig a Schabert által leírt udvartartás elemi érdeke is, ezért a kreativitás bázisa már nem pusztán az autokrata szürkeállománya, hanem az udvartartásé. Feltételezésünk az, hogy az egyre erőteljesebbnek tűnő autokrácia, mint a személyközpontú hatalomgyakorlás pontosan annak a válságnak a tünete, amely az elidegenedést a politika világában is megjeleníti. A hatalomra jutó karizmatikus politikus autokratává válása a politikus eredeti személyiségének feláldozása árán történik. Abban az esetben, ha az autokrata képes időnként visszatérni saját eredeti személyiségéhez, illetve valóban kreatív ötletekkel áll elő, csapdába ejtheti az udvartartást, és kisajátítja a kollektív kreativitás sikerét. A kreativitás egészen addig hatékony, amíg a választói akarat egyfelől elfogadja annak illúzióját, hogy az autokrata áll a kreatív politika mögött, másfelől pedig képesnek tartja az autokratát az ígéretei, ötletei beváltására. Ha annak érdekében, hogy továbbra is megőrizze hatalmát és befolyását továbbra is érvényesíteni tudja az udvartartás felett, az autokrata átlépi a demokratikus felhatalmazás alkotmányban rögzített kritériumait, kétségtelenül kreatív megoldáshoz folyamodik, ám az így fenntartott uralom nyilvánvalóan az autokrata gyengülő hatalmát jelzi.

10. Politikai intézmények – korszakváltás közben vagy után?

Szekcióvezető: Smuk Péter (SZI)

10.1. panel

Június 9. (csütörtök) 13:00-14:45

Panelvezető: Smuk Péter (SZI)

Bitskey Botond (főtitkár, Alkotmánybíróság) – Erdős Csaba (SZE / főtanácsadó, Alkotmánybíróság):

A tömeges indítványozás és annak kezelése az Alkotmánybíróság eljárásrendjében

Az alapjogi bíraskodással szemben számos, azonban egymás rovására érvényesíthető követelmény fogalmazható meg. Kiemelhetjük ezek közül az ilyen tevékenységet végző fórumokhoz való hozzáférhetőséget, a döntéshozataluk hatékonyságát, gyorsaságát és az indítványozói jogok érvényesülését. Az alapjogi bíraskodást végző intézmények – legyenek azok nemzeti, vagy nemzetközi szintűek – tipikusan a befogadási szűrőrendszereik hangolásával tudnak egyensúlyozni a felsorolt követelmények között: például, hogy megvédjék magukat olyan indítványtehtől, amelynek elbírálása működőképességüket, hatékonyságukat veszélyeztetné.

A COVID-járvány nemcsak az emberi szervezet immunrendszerét tette próbára, hanem új feladat elé állította az alkotmánybírósági eljárásrend önvédelmi mechanizmusait is. Ennek oka, hogy az Alkotmánybíróság befogadási szűrőrendszerét és eljárásrendjét alapvetően egyéni indítványokra optimalizálták, azonban a veszélyhelyzeti jogalkotás néhány – különösen az oltások felvételére ösztönző, vagy szorító tartalmú – rendeletével szemben több ezren fordultak az Alkotmánybírósághoz. E panaszok sajátossága az volt, hogy az interneten elérhető típusindítványok képezték az alapjukat, így az Alkotmánybíróságnak esetenként többszáz, tartalmukban tulajdonképpen megegyező panaszt kellett kezelnie – még hozzá a veszélyhelyzeti tartalmuk miatt elrendelt soron kívüliségre tekintettel kiemelkedően gyorsan. Ennek eszköze – a koronavírus-járvány előtt már ismert – sajátos pilot-eljárás volt, amely az elmúlt időszakban ismételtelen élesben vizsgázott. Ezen eljárásrend gyakorlatára és néhány tanulságára igyekszik az előadás rámutatni.

A tömeges indítványozást ugyan a veszélyhelyzeti jogalkotás állította a közelmúltban fókuszba, olyan jelenségről van szó, amely a járványtól függetlenül, újra is megjelenhet. Kiemelkedő jelentősége van ezért annak, hogy az ebből fakadó kihívásokkal az Alkotmánybíróság felkészülten, erős eljárásjogi bástyákkal nézzen szembe.

Franczel Richárd (ELTE ÁJK / NKE ÁNTK):

Miniszterelnöki háttérapparátus a negyedik Orbán-kormány idején

Az előadás a magyar miniszterelnöki háttérapparátus negyedik Orbán-kormány idején megfigyelhető főbb szervezeti és működési jellemzőit mutatja be. Ennek keretében megvizsgáljuk a kormányzati döntéshozatal központját érintő főbb intézményi és strukturális átalakulásokat, valamint a működésében megfigyelhető főbb változásokat. Továbbá áttekintjük a háttérapparátus állami vezetői állományát, a hozzájuk tartozó portfóliók alakulását, amelynek mentén számba vesszük a miniszterelnöki háttérapparátus funkcióit, funkcióváltozásait. Az elmúlt négy év vizsgálata lehetőséget kínál arra, hogy a folyamatokat összevessük a 2010 óta megfigyelhető tendenciákkal, illetve kitekintsünk a jövőre vonatkozó lehetőségekre is.

László Tamás (ELTE ÁJK):

Bölcs laikusok a „nép” képviselőjében? A deliberatív közösségi gyűlések képviselőelméleti megközelítése és magyarországi gyakorlatuk empirikus vizsgálata

Az elmúlt évtizedekben a nyugati demokráciák egyre erősödő válságjeleinek lehetünk tanúi: trendszerűen csökken a választási részvétel, alacsony mértékű a politikusokba és a politikai intézményekbe vetett bizalom, valamint látványosan hanyatlik az állampolgárok politikai részvételét biztosító hagyományos szervezetek tagsága. A demokratikus innovációk (democratic innovations) ernyőfogalma alá tartozó változatos eszközök a modern képviselői demokrácia ezen patológikus jelenségeinek enyhítését célozzák.

Előadásom a demokratikus innovációk körébe tartozó közösségi gyűlések (citizens' assembly) legfontosabb teoretikus megközelítéseinek és hazai gyakorlatuk empirikus eredményeinek bemutatására vállalkozik. A közösségi gyűlések olyan, a sorsolás és a reprezentativitás elve alapján szervezett állampolgári fórumok, amelyek kifejezetten a közpolitika-alkotás befolyásolására jönnek létre. Elméleti keretük felvázolása során mindenekelőtt a képviselőelméleti szerzők koncepcióira, így többek között a Hanna Pitkin-féle deskriptív képviselőre, a Jane Mansbridge-féle megérző képviselőre, valamint a Körösi András-féle mandátum- és elszámoltatáselméletre támaszkodom. A demokratikus innovációk gyakran merítenek az ókori görög városállamok intézményeinek gyakorlatából, a közösségi gyűlés vonatkozásában így az athéni bulé működéséből további fontos tanulságok vonhatók le. Kutatásom az elméleti megközelítések és az empirikus jelenségek közötti híd megteremtése érdekében szükségessé tette a közösségi gyűlések sajátos tipológiájának megalkotását, amely a későbbi, komparatív vizsgálat megalapozására is törekszik.

A közösségi gyűlés eszköze 2020 és 2022 között Magyarországon is meghonosodott. Az eddig megvalósult két budapesti közösségi gyűlés résztvevői körében a deliberatív folyamat megelőzően és azt követően készült kérdőíves kutatások eredményei képezik az empirikus kutatásom tárgyát. Ezekre támaszkodva előadásom bemutatja a hasonló nyugat-európai állampolgári fórumok és a hazai gyakorlat közötti hasonlóságokat és különbségeket. Végül kutatásom a magyarországi példákat institucionalista megközelítésű komparatív módszertan felhasználásával a nyugati közösségi gyűlések tapasztalatai fényében értékeli.

Ősze Áron (SZIE Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Kar):

Az Országgyűlés helye Magyarországon és az Európai Unió kapcsolatában

A parlamentáris rendszerekben jó ideje megfigyelhető jelenség a parlamentáris hatalommegosztás, illetve a parlament szerepének erodálódása a végrehajtó hatalom javára. Ez a jelenség azonban nem csak a hazai politikai intézményrendszer keretein belül érdemel figyelmet és vizsgálódást, hanem nemzetközi szinten is, amely alatt konkrétan az Európai Uniót értem. Véleményem szerint a szekció témája lehetővé teszi azt, hogy a hazai politikai intézményeket egy tágabb politikai intézményrendszerbe helyezve vitassuk meg azt, hogy vajon a fent tapasztalható folyamat milyen hatással van a tagállamok – elsősorban Magyarország –, illetve az Unió kapcsolatára. Vajon az Országgyűlés hazai politikai és alkotmányos rendszerben betöltött szerepéből vonhatunk-e le általános következtetéseket az integrációban betöltött funkcióját illetően, vagy teljesen más jellegű vizsgálatot kell alkalmazni? Vajon milyen hatással lehet a fenti folyamatokra a 2022. április 3-ai választások eredményeként megalakuló új parlament? Ahhoz, hogy a fenti kérdésekkel érdemben foglalkozni tudjunk, el kell helyeznünk az Országgyűlést a hatalommegosztás rendszerében. Ezt követően érdemes bemutatni az uniós csatlakozási folyamatokat is. Véleményem szerint ugyanis kizárólag ezek átható elemzésén keresztül vonhatunk le következtetéseket a parlament hazai politikai és alkotmányos rendszerben, illetve az Európai Unióban betöltött szerepéről.

Váczai Péter (SZE DFK Alkotmányjogi és Politikatudományi Tanszék):

A nemzeti identitás és az európai identitás csatája Magyarország Alkotmánybírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága között

Az alkotmányos identitás már kifejezésként is számos kérdést felvet. Szükség van-e egyáltalán alkotmányos identitásra? Kinek és miért van erre szüksége? Ki az az alkotmány alanya, ki azonosíthatja magát az identitással, és kikre vonatkozatható az identitás? Hogyan jön létre ez az identitás? Értelmezhetők-e ezek a kérdések a nemzeteken túli keretek között? A sok kérdés között talán csak abban érthetünk egyet, hogy Magyarországnak van alkotmányos identitása.

Ahogy Varga Zs. András jellemezte a jogfejlődés tendenciáját: a 20. század közepétől erős nemzetközi és nemzetek feletti intézmények jöttek létre, melyek hatékonyságát elsődlegesen az önálló, tagállamoktól független bíróságok létrehozása jelentette. Ezen bíróságok azonban csak jogkörökkel rendelkeznek, politikai vagy társadalmi értékekkel nem lehetett felruházni őket, azonban döntéseikkel jelentősen visszahatnak a tagállamok jogaira, az ilyen „határvillongásokra” pedig az egyes államok egyfajta patriotizmussal válaszolhatnak.

A jelen előadás a Magyar Alkotmánybíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága közötti identitás-csata alapjait és főbb állomásait kívánja bemutatni.

11. Választás a háború árnyékában: közvélemény, választások és azok hatásai

Szekcióvezető: Szabó Andrea (ELTE ÁJK / TK PTI)

11.1. panel

Június 9. (csütörtök) 13:00-14:45

Panelvezető: Szabó Andrea (ELTE ÁJK / TK PTI)

Mráz Ágoston Sámuel (ELTE ÁJK):

Közvélemény-kutatási tanulságok a 2022-es választási kampány alapján

A közvélemény-kutatásoknak kevés híve van, de szinte mindenki hiányolná, ha nem lennének. Egyesek lebecsülik, mások túlértékelik, megint mások téves következtetéseket vonnak le belőlük. Előadásomban a 2022-es kampány nyilvános pártpreferencia-méréseit vetem össze, a napirend alapján és azt vizsgálom, hogy – az eredmény tükrében – milyen tanulságokat vonhatunk le 2022-ben a magyar közvélemény kutathatóságáról. Összevetem a választáshoz legközelebbi felméréseket is és eltérésüket a végeredményből, de az ilyen ranglisták inkább izgalmasak, mintsem tanulságosak. A kutatás és a kutathatóság témája alaposabb vizsgálatot igényel.

Galgóczi Eszter (BCE NKPDI) – Vető Balázs (PTE Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola):

Közvélemény-kutatás: tényleg a valóság görbe tükre?

Minden egyes választás előtt a politikai élet és a közvélemény figyelme is egyöntetűen a közvélemény-kutatókra szegeződik. A központi kérdések: ki hogy áll a politikai versenyben, milyen hatással vannak a politikai és közéleti események és kijelentések a támogatottságra, ki fogja megnyerni a választásokat?

Az értelmezést nehezíti, hogy a különböző közvéleménykutató intézetek nyilvánosságra hozott adatai olykor más irányba mutatnak míg számos alkalommal akár a szöges ellentétét is mutatják egymás eredményeinek. Mindezek tükrében a közvélemény-kutatások és közvélemény-kutatók az utóbbi években sokat veszítettek presztízsükből. Vajon a közvéleménykutatói módszerek nem képesek felmérni helyesen a társadalom véleményét, vagy az adatok feldolgozásába, az elemzésbe csúszik a hiba, esetleg az eredmények értelmezése bicsaklik meg valahol? Tényleg mindenki beleláthatja az adatokba saját vágyait, álmait?

Elemzésünkben arra teszünk kísérletet, hogy rendet vágjunk a politikai közvélemény-kutatási adatok értelmezésben. Áttekintsük és tisztázzuk azzal ezzel kapcsolatos legfontosabb fogalmakat és bemutattunk egy olyan rendszert, amely segítségével akár egy laikus is könnyen el tud igazodni az adatok dzsungelében, és mindeközben választ adunk a legfontosabb kérdésre: tévedtek-e, és ha igen, mekkorát a közvélemény-kutatások a magyar országgyűlési választások előtt? Kutatásunk során összegyűjtöttük és rendszereztük az elmúlt évek és választások nyilvánosan elérhető közvélemény-kutatási és választási adatait. Ezek segítségével alakítható ki az az egységes értelmezési keret, amely értelmezhetővé teszi a kutatási adatok és a tényadatok egymáshoz való viszonyát. Így megalkotható egy olyan modell, amely a jövőben akár sorvezetőként is működhet mind a tudomány, mind a politikai tanácsadási szakma, mind a közvélemény számára.

Nagy Levente (DE):

Változás és változtatás a választási reform elméletében

A választási reform egyre szélesebb körben foglalkoztatja a szakembereket az utóbbi évtizedekben, főleg az annus mirabilistól (1993-94) számítva, amikor is négy leülepedett demokráciában (Olaszország, Izrael, Japán, Új-Zéland) következett be választási reform, amelyek hatására a kutatók új alapokra helyezték a reform elméletét. A korábban független változóként kezelt, statikus fogalomként megközelített reformról kiderült, hogy olyan kontextusba ágyazottan jön létre és működik, hogy inkább függő változóként, dinamikus fogalomként kell értelmezni. A választási reform háromszakaszos elemzéséből (1980-as évek végéig; 1990-es évektől 2000-es évek közepéig; 2000-es évek közepétől) kiderül, hogy a reform nemcsak explanans, hanem explanandum is.

Az idevágó szakirodalom fejlődéstörténetének és egyben a reform dinamizmusának jobb megértéséhez hasznosnak tűnik a változás (a külső környezet, hosszabb időt igénylő, többnyire spontán, kevésbé ellenőrizhető módon történő helyzetmódosulása) és a változtatás (a választási rendszer tervezett módosítása, mely viszonylag rövid előkészületi folyamat után egy időpillanat műve) megkülönböztetése és sajátos viszonyuk vizsgálata. A téma lényegi üzenete: egy állapotból egy másik állapotba történő spontán átalakulás, illetve egy állapotból egy másik állapotba történő szándékos átvezetés közötti különbségtétellel – úgy tűnik – mélyrehatóbb vizsgálatok végezhetőek a választási reform előzményei, okai, fejleménye, a reformkezdeményező szereplők kiléte, illetve a reform következményei kapcsán.

11.2. panel

Június 9. (csütörtök) 15:00-16:45

Panelvezető: Szabó Andrea (ELTE ÁJK / TK PTI)

Mikecz Dániel (TK PTI) – Farkas Eszter (TK PTI):

Kik voltak az előválasztók? A budapesti előválasztáson résztvevők szocio-demográfiai jellemzőinek és politikai attitűd mintázatainak összehasonlító elemzése

A 2021 szeptember és október során zajlott előválasztás jelentős újdonság a magyar politikatörténetben az egyéni választókerületi jelöltek, valamint a miniszterelnök jelölt kiválasztásában az országgyűlési választást megelőzően. Magának az előválasztás intézményének megítéléséről számos kutatás született, azonban a ténylegesen az előválasztáson résztvevők jellemzőinek feltérképezésére az országos reprezentatív kutatások korlátozott lehetőséget biztosítottak. Jelen tanulmány egy, az előválasztás második fordulójában lefolytatott “election day poll” kérdőíves kutatás módszertani megfontolásait, valamint eredményeit ismerteti. Ezen felül az előválasztáson résztvevő választók adatait hasonlítja össze az ellenzéki pártlistát támogató választók jellemzőivel, további országos reprezentatív kérdőíves kutatások fényében. A kutatás részben igazolja az előzetes feltevéseket, miszerint az előválasztáson résztvevők az iskolázottabb, idősebb, a mediántól markánsan eltérő politikai állásponttal bíró, baloldali és liberálisabb ellenzéki szavazók közül kerültek ki. A tanulmány megfogalmazza továbbá az “election day poll” módszerrel kapcsolatos legfontosabb tanulságokat, valamint a módszer korlátait.

Petrovszki-Oláh László (SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Politológiai Tanszék):

Országgyűlési választás 2022 - az inkumbensek győzelme? Az egyéni választókerületi választások eredményének elemzése

A 2022-es országgyűlési választásokon nyolcvanhat egyéni országgyűlési képviselő indult inkumbens pozícióból, azaz már eleve egyéni képviselőként. Ebből mindössze hárman veszítették el a mandátumukat, így az inkumbensek szinte mindegyike meg tudta őrizni helyét

választókerületében. Ebből feltételezhető lenne, hogy a 2022-es választásokra Magyarországon is jelentős tényező lett az úgynevezett inkumbens előny.

Az inkumbens előny elmélete kimondja, hogy a közvetlenül választott képviselői pozícióból induló politikusok mérhető és szavazatokra váltható lépéselőnnyel rendelkeznek a kihívóikkal szemben. Az inkumbens előny vizsgálatának több évtizedes múltja van az Egyesült Államok kongresszusi választásainak elemzésénél, de nemzetközi szinten is foglalkoztatja a jelenség a választáspolitikológusokat. Magyarországon elsősorban az önkormányzati választások és azon belül a polgármesterek megmérettetése kapcsán mutatták ki az inkumbens indulók mérhető előnyét (Kozma – Kumin 2010), míg az országgyűlési választásoknál sok esetben ezzel ellentétes trendet figyeltek meg, azaz az inkumbens indulók hátrányát (Papp 2016), amelynek egyik fő oka, hogy az országos politikai légkör felülírja a helyi politikusokhoz köthető szimpátiát.

Előadásomban arra keresem a választ, hogy a Fidesz-KDNP negyedik győzelme és az új választási struktúrában megtartott harmadik választás után valóban kialakult-e hazánkban az inkumbens indulók előnye. Ennek érdekében elemzést készítek az inkumbens képviselők győzelmi arányának, a győztesek második megugrásának (sophomore surge), illetve a visszavonuló visszaesésének (retirement slump) összehasonlításával. Előzetes hipotézisem, hogy a Fidesz-KDNP pártszövetség predomináns pozíciójával az egyéni képviselők előnye is stabilizálódik választásról választásra, de továbbra is kérdéses marad, hogy ez az előny a személyes karizmájukból és teljesítményükből származik, vagy csak a kormánypártok népszerűsége szivárogo le alsóbb szintekre.

Stumpf Péter Bence (SZTE ÁJTK Politológiai Tanszék):

Megosztott voksok — az ellenzéki előválasztás és a 2022-es országgyűlési választás tapasztalatai

A magyar választási rendszer sajátosságainak köszönhetően a szavazatmegosztás korlátozott mértékben, de folyamatosan megfigyelhető volt az országgyűlési választásokon. A 2022-es választáson a korábbiakhoz képest új helyzetet eredményezett a hat ellenzéki párt egységben indulása, ugyanis ezzel a stratégiai szavazás jelentősége lecsökkent. A szavazatmegosztás mögött húzódoó választói motivációknak azonban csak egy részét képezik a taktikai megfontolások. A jelenség az egyes jelöltek személyének szóló voksokkal, egyszerű tévedéssel és a két szavazólapon megjelenő eltérő kínálattal is magyarázható. Ezek mélyebb megértésében segíthet a szavazatmegosztás mértékének is irányának vizsgálata annak ellenére is, hogy kizárólag becslésekre tudunk hagyatkozni a kutatás során. Az előadás célja, a szavazatmegosztás mértékének és mintázatainak feltérképezése a 2021-es előválasztás és 2022-es országgyűlési választás adatai alapján, illetve összehasonlítása a korábbi évek tapasztalataival. Az előválasztás kifejezetten érdekes kutatási lehetőségeket biztosít, ugyanis az eredmények információt szolgáltatnak az ellenzéki egyéni jelöltek népszerűségéről. Így áttételesen az is a vizsgálat tárgyát képezi, kimutatható-e összefüggés a 2021 októberi és a 2022 áprilisi teljesítményük között. Szintén fontos kérdés az is, hogy a kisebb pártok támogatói éltek-e a szavazatmegosztás lehetőségével — hiszen az ő esetükben továbbra is volt jelentősége a stratégiai szavazat leadásának.

Kovarek Dániel (PhD-hallgató, CEU):

Helyi politikusok, pántlikázott források és szavazatvásárlás: Egy kérdőíves kísérlet eredményei

A helyi politikusok kiemelkedő népszerűségét a szakirodalom számos okra próbálta már meg visszavezetni; a közelmúltban megjelent tanulmányok amellet érveltek, hogy a jelöltek helyi kötődése heurisztikaként szolgál a választóknak, akik a születési vagy lakóhelyet

gondolatmankóként használják a politikus elszámoltathatóságával, választókerületi orientációjával vagy ideológiájával kapcsolatban. Az egyik leggyakrabban megfogalmazott hipotézis, hogy a helyi kötődés elorevetíti, hogy elosztási kérdésekben (forrásallokáció esetén) miként viselkedik majd a politikus (megválasztását követően), a választók pedig ezt "díjazzák", amikor jelöltként bizalmat szavaznak neki. A tanulmány egy kérdőíves kísérlet (N=2000) keretein belül az első empirikus tesztjét adja a fenti várakozásnak. Személyes megkérdezéssel alapuló, a magyarországi választókorú népességre reprezentatív mintájába került megkérdezettek kísérleti- és kontrollcsoportja ugyanazon fiktív politikus rövid szöveges önéletrajzát (vignette) látta, a politikus helyi kötődései azonban eltértek.

A kísérleti csoport tagjai saját lakóhelyüket láthatták viszont, míg a kontrollcsoport politikusa egy véletlenszerűen választott, másik magyarországi települést. Ezt követően a válaszadókat arról kérdeztük, hogy mennyire tartják valószínűnek azt, hogy 1) szavazatukkal is támogatnák az egyéni választókerületben induló képviselő-jelöltet, ill. hogy az 2) pántlikázott pénzeket szerezne megválasztása esetén a településnek vagy 3) pénzt, ételt vagy tuzifát oszt majd szét szavazói között a választást megelőző hetekben. Az eredmények alátámasztják, hogy a helyi jelöltek választásokon tapasztalható elnye legalább részben a pántlikázott pénzekkel kapcsolatos várakozásokból fakad; az infrastrukturális fejlesztésekkel kapcsolatos "érdekkijárás" pozitív és szignifikáns kapcsolatot mutat. A szavazatvásárlás esetén ugyanakkor ellentétes irányú kapcsolat figyelhető meg, amely továbbá csak egy alternatív, a távolságot földrajzi koordináták alapján operacionalizáló modellben éri el a szignifikancia konvencionális szintjeit.

Wiener György:

Az autoriter rendszer megszilárdulása

Az idei választások hosszú ideig kétesélyesnek látszottak. Bár az utóbbi évek kutatásai egyértelműen jelzik, hogy a társadalom többsége jobboldali beállítottságú, a hatpárti összefogás, s benne a Jobbik részvétele elvileg lehetőséget biztosított arra, hogy az ellenzék átlépjen az ideológia korlátokon, s megnyerje a választást. Ennek esélye különösen az előválasztás 2021. szeptemberében lebonyolított I. fordulójában tűnt valószínűnek, amikor több közvéleménykutató cég is a hatpárti szövetség előnyét mérte. Márki-Zay Péter győzelme aztán kétségtelenül gyengítette az összefogás pozícióját, ám sikerének lehetőségét azonban nem zárta ki.

Az orosz-ukrán háború azonban gyökeres fordulathoz vezetett a választási küzdelemben. Egyfelől a veszélyhelyzetek szinte mindig a kormányon lévő politikai erőknek kedveznek, másfelől pedig az ellenzék kampányüzenetei is a Fideszt segítették. A hatpárti szövetség ugyanis viszonylag hosszú időn keresztül csak Orbán Putyin-barátnak nevezett politikáját támadta, ahelyett, hogy békepárti álláspontját és szociális ígéreteit hangsúlyozta volna. Ezt kihasználva a Fidesz azzal a hazugsággal vádolta az ellenzékét, hogy az háborúba akarja sodorni az országot, ami a párt belső felmérései szerint 10 százalékpontos előnyt biztosított számára.

A választási eredmények azt mutatják, hogy a Fidesz szinte mindenhol erősödött, még Budapesten is, ahol az ellenzék a 18 körzet közül 17-ben győzött, így olyan budai választókerületekben is, ahol eddig parlamenti voksoláson a balliberális pólus még sohasem nyert. Míg 2018-ban a vezető kormánypárt támogatottsága csak öt választókerületben haladta meg a 60 %-ot, idén ez a szám 24-re emelkedett. Ezzel együtt a végeredmény szempontjából az ellenzék visszaesése bizonyult meghatározó jelentőségűnek; a szövetséget alkotó pártok a négy évvel ezelőttihez képest több, mint 750 ezer szavazatot vesztek, elsődlegesen a Jobbik egykori híveinek a Fideszhez és a Mi Hazánkhoz történő átáramlása, illetve az urnáktól való távolmaradása miatt.

Az újabb kétharmados győzelem egyben azt is jelzi, hogy a NER éppúgy egy önálló szakaszt képez a magyar történelemben, mint egykor a dualizmus, a Horthy-korszak, vagy a Kádár-rendszer. Mutatja az eredmény a jobboldali autoriter rendszerek azon sajátosságát is, hogy azok az idő előrehaladtával megszilárdulnak. A NER esetében ez oly módon ment végbe, hogy az alapvető bázisát alkotó nemzeti burzsoázia hallgatólagos szövetséget kötött a munkásosztály egy részével, mely érzelmileg, nacionalista alapon kapcsolódik az új uralkodó osztályhoz. Ennek ellenére egy esetleges ellenzéki győzelmet a jövőben nem zárhatunk ki, ám az erőteljes mozgósítást és kiemelkedő politikai teljesítményt feltételez.

Körei László (NYE Történettudományi és Filozófia Intézet):

MZP hübrisztikus vonásai, avagy a remélt integratív politikai karakter korlátai?

A közelmúltban lezajló 2022-es országgyűlési választások mind a szakma, mind pedig a politikai rendszer szereplői számára meglepetésszerű végeredményt produkáltak. Márki – Zay Péter vezetésével a hatpárti, Egységben Magyarországért politikai szövetség rendkívül súlyos vereséget szenvedett. Nézőpontom szerint a politikai küzdelem kudarcélményének feldolgozása során MZP „mögötti” diffúz politikai tömb többi szereplői közt a nyugati politikai kultúrával épp ellentétes módon megy végbe: erőteljes az önigazolás és az önfelmentés néhány „szövetséges” körében, az oktulajdonítás mérsékelt, viszont az átértékelés és a ráebredés fázisa még várat magára az Egységben Magyarországért fúzióját alkotó pártok körében. Az ellenzéki miniszterelnök-jelölt esetében az őszi előválasztás időszakában bontakoztak ki igazán azon kognitív és affektív jegyek, melyek felvethették MZP bizonyos hübrisztikus vonásainak kérdéseit mind a szövetségesek, mind a kormányváltást preferáló ellenzéki szavazók körében. Nézőpontom szerint MZP esetében a gőg, a túlzott ambíció és magabiztosság, valamint a büszkeség és arrogancia olyan viselkedéses jegyei mutatkoztak meg már az előválasztás két fordulója között, amelyekben a jelölt túlbecsülhette saját kormányváltó képességeit, felértékelve önmaga politikusi kompetenciáit. Hübrisztikus jegyekre utaltak MZP perszonalizált kampánykommunikációjában a messianisztikus hév és az érzelmi túlfűtöttség, önmaga ítéloképességének túlzott hangsúlyozása, impulzív és vakmerő cselekedetek, s a valóságérzék elvesztése, a különleges subjektivitás és az önközpontúság. A kampány és a politikai teljesítmény alapján megállapítható, hogy MZP nem volt képes arra, hogy a remélt integratív politikai karakter révén alternatív közpolitikai programot és kormányzásra képes alternatívát teremtsen meg a mögötte álló diffúz politikai erőkkel együtt, a Fidesz – KDNP kormányzat valós alternatívájaként.

11.3. panel

Június 10. (péntek) 9:00-10:45

Panelvezető: Szabó Andrea (ELTE ÁJK / TK PTI)

Nagy Ádám:

Ne csak az olvassa verseimet...

Nagymintás ifjúságkutatás 2000 óta, négy évente folyik Magyarországon. A 15-29 évesek körében felvett, korra, nemre, iskolai végzettségre, településtípusra, lakhelyre (járás/város) reprezentatív adatok szolgálják az ifjúság élethelyzetének megismerését, a fiatalok életmódbeli változásainak követését és elvileg a (jellemzően közpolitikai) döntéshozatal előkészítését. 2012-ig valamennyi ifjúságkutatási adat hozzáférhető volt, amolyan „népfrontos” együttműködés jellemezte az ezzel dolgozókat. 2016-ban azonban – noha közadatokról és uniós forrásból finanszírozott kutatásról beszélünk – majd két évig nem hozták nyilvánosságra az

adatbázist (csak 2018 őszén). Sőt e két évben, az adatgazdával karöltve ellehetetlenítették, hogy egy jól meghatározható kutatói körön kívül más is dolgozhasson az adatokkal.

Bár a 2020-as kutatás gyorsjelentése, háromnegyed évvel az adatfelvétel után, 2021 nyarán megjelent, tehát az adatok minden bizonnyal már ekkor rendelkezésre álltak, azok újfent nem voltak másfél évig hozzáférhetőek. Holott nehezen vitatható, hogy köz(adat)vagyonról beszélünk. Sőt a kutatást ismét uniós forrás finanszírozta, s az Unió szabályaival konkrétan ellenkezik az adatforrások közzé nem tétele.

Még pikánsabbá teszi a helyzetet, hogy a gyorsjelentés szerzői olyan – korábbi kutatásokban magától értetődően közzétett adatokat tartottak homályban – mint a pártpreferencia és a fiatalok politikai beállítódása. s meglehetősen furcsa magyarázatokat adtak egyes jelenségekre (pl.: a házasságban élők aránya), sőt egyszerűen félrevezető, hibás adatokat is közölnek (kívánt gyerekszám).

Ugyancsak neuralgikus pont, hogy bár kétségkívül nehéz módszertani feladat a külföldön tanuló, dolgozó fiatalok megkérdezése, ennek hiánya azonban végletesen torzíthatja a „politikai attitűd, közélet, demokráciához való viszony” kérdéskörét. Ha a kutatás tervezője – nagyon helyesen – módot talál a határon túli magyar fiatalok megkérdezésére, a nem diaszpórában élő külhoni magyar fiatalok elérésére is módot kell találnia – és nemcsak azért, mert ők is magyar fiatalok, hanem azért is, mert mobilitási, migrációs attitűdjeik feltérképezésével a döntéshozó esélyt kaphatna, hogy valós igényeket kielégítve indítson hazatérést támogató programokat l.

Előadásunkban több rétegben mutatjuk be, hogy a kontroll, a független szakértői ellenőrzés hiánya milyen kifejezetten téves adatokká, hibás következtetésekké, egyoldalú narratívákká és nagyvonalú elhallgatásokká képes torzítani egy egyébként a világról alkotott képünket árnyaló kutatási kezdeményezést. Igyekszünk olyan kutatási-módszertanmátrixot is bemutatni, amely, ha nem is kiküszöböli, de csökkenteni mind az adatfelvételi, mind a válaszadó-értelmezési, mind a kutató-narratívaképzési hibákat.

Jelen kutatás az MTA Postcovid 2021-19 sz. Generációk azonosítása pályázati azonosítószámú pályázat keretében készült. Kutatásvezetők: Böcskei Balázs, Fekete Mariann, Nagy Ádám és Szabó Andrea.

Papházi Viktor (TK PTI; doktorandusz, ELTE ÁJK):

Társadalmi távolság és politika – affektív polarizáció Magyarországon

A különböző politikai véleménycsoportok, „oldalak” közötti nagyfokú társadalmi-politikai távolság, az erőteljes politikai polarizáció ismert jelenség mind a hazai közbeszédben, mind a magyarországi politikatudományi diskurzusban. A hagyományosan a politikai bal- és jobboldal között értelmezett „szakadék”, „árokásás” a magyar politikai kultúrának ráadásul régről eredeztetett és egyértelműen negatív megítélésű jellemzője, melynek hátrányos következményei – többek között a demokratikus működésre nézve – a politikatudomány számára is ismertek. Kevésbé kutatott ugyanakkor a jelenség mikroszintű, magánszférában való megnyilvánulása, az úgynevezett affektív polarizáció, mely a különböző politikai véleményblokkok közötti társadalmi távolság alapján értelmezi a politikai polarizációt. Milyen mértékben utasítják el a magyar társadalom tagjai a más politikai véleménycsoportokhoz tartozókat? Milyen tényezők határozzák meg a személyes politikai értékrendhez, beállítódáshoz, akár politikai identitáscsoportokhoz képest „másként gondolkodók” elutasítását, vagy éppen a velük szembeni toleranciát?

Jelen előadás célja, hogy e kérdéseket a 2020. decemberében végzett, a Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének kutatói által vezetett Értékek és identitások Magyarországon, 2020 kutatás adatai alapján kísérelje meg megválaszolni. E kérdőíves kutatás ugyanis – az adatok friss és speciális, globális járványidőszakra vonatkozó mivolta mellett – tartalmazott egy politikai véleménycsoportok közötti, mikroszintű társadalmi távolságot mérő

kérdést, mely az eredetileg a különböző kisebbségi csoportokkal szembeni elutasítást vizsgáló, úgynevezett Bogardus-féle skálák mintájára készült és az ellentétes pártállásúakkal történő házasodási hajlandóságot vizsgálja (interparty marriage), mely az affektív polarizáció vizsgálatának nemzetközi szinten is elterjedt módszere.

Szabó Andrea (ELTE ÁJK / TK PTI):

A fiatalok politikai részvétele a Covid árnyékában. Hat-e a politikai részvételre a koronavírus?

A magyar fiatalok politikai apátiája, politikai passzivitása nem új jelenség (Kern-Szabó 2011, Oross-Szabó 2019). A szakirodalom egyöntetű véleményen van atekintetben, hogy a politikával kapcsolatos ellenérzések a rendszerváltozás kezdete óta jelen vannak a fiatalok véleményében, és háttérben politikai szocializációs tényezők állnak.

A koronavírus-járvány és az annak nyomán kibontakozó globális pandémia Déri és Szabó szerint (2021) generációképző jelentőségű lehet, amely alapjaiban változtathatja meg a kulturális hagyományokat éppúgy, mint a mindennapi élet rutinjait. Nagyon kevés információ áll rendelkezésre a koronavírus-járvány politikai érdeklődésre és politikai részvételre gyakorolt hatásáról. Az MTA post-covid pályázat keretében zajló kutatás több oldalról igyekszik megvilágítani a koronavírus-járvány hatásmechanizmusait.

A rendelkezésre álló különböző empirikus vizsgálatok másodelemzése lehetővé teszi, hogy megvizsgáljuk, ténylegesen hatott-e a járvány, egészen pontosan a pandémia a magyar fiatalok politikai érdeklődésére és politikai aktivitására, vagy csak egyszeri, pillanatnyi hatásokat tapasztalunk, amelyek a pandémia elmúlta után kevéssé érezteti a hatását. Ha a koronavírus-járványnak nincs érdemi, a politikai gondolkodás mélystruktúráit érintő hatása, akkor 2020 és 2022 között érdemi elmozdulások nem tapasztalhatók sem a fiatalok politikai érdeklődésében, sem aktivitásában, vagy ha kisebb ingadozások láthatók ki, azok a normlatítás irányába mutató időszakban 2022 nyarára, visszaállnak a 2020 előtti szintre.

Jelen kutatás az MTA Postcovid 2021-19 sz. Generációk azonosítása pályázati azonosítószámú pályázat keretében készült. Kutatásvezetők: Böcskei Balázs, Fekete Mariann, Nagy Ádám és Szabó Andrea.

11.4. panel

Június 10. (péntek) 11:00-12:45

Panelvezető: Szabó Andrea (ELTE ÁJK / TK PTI)

Kovács Beáta (ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskola):

A bátor baloldal és a gyáva jobb? A félelem és az ideológiai identitás kapcsolatáról

Jelen kutatás a félelem és ideológiai identitás közötti kapcsolat feltárására vállalkozik. Az érzelmeknek hangsúlyos szerepe van az identitások kialakításában és fenntartásában, emellett pedig az ideológiák is rendelkeznek érzelmi dimenzióval. Az előadás legfontosabb célja, hogy bemutassa a félelem jelenségének jobb- és baloldali aspektusait, és emellett érvel, hogy az ideológiák érzelmi struktúrájának feltérképezése által közelebb kerülhetünk azok kortárs értelmezéséhez.

Eddigi tapasztalataim azt bizonyítják, hogy a legtöbb kutatás a félelmet a konzervativizmushoz, valamint a jobboldali populizmushoz köti. A baloldali dimenzió szinte teljes mértékben kiesik a tudományos érdeklődés köréből, emellett a bal-és jobboldali félelmek szisztematikus összehasonlítása is elmarad. Felmerül tehát a kérdés, a baloldaliak egyáltalán nem rendelkeznek (politikailag releváns) félelmekkel? A félelem politikája tényleg csak a jobboldal sajátja volna? Az előadásban doktori kutatásom azon szeletét szeretném bemutatni, amely a migrációs válság és a klímaválság eseteit vizsgálva kíván választ találni a fentebbi kérdésekre, valamint azokon

keresztül szeretné bemutatni a félelem és az ideológiai identitás potenciális kapcsolódási pontjait. A téma szempontjából releváns szakirodalmi állítások összefoglalása mellett, az előadás a parlamenti pártokhoz kötődő politikai aktivistákkal és politikusokkal készített mélyinterjúk elemzésével igyekszik életszerűbbé tenni a témát, így az a magyar politika szempontjából is fontos mondanivalóval rendelkezik.

A kutatás legfontosabb következtetése, hogy az identitások kialakításában és fenntartásában a negatív érzelmeknek sokkal fontosabb szerepük van, mint pozitív társaiknak, azaz együtt félni valakivel mindig erősebb tapasztalat, mint az a megbecsülés vagy empátia, amit a csoporttagok irányába érzünk. Emellett az ideológiai identitás esetében a félelem konstruált természete kerül előtérbe: a jobb- és baloldali félelmek közötti különbségek pedig mindennapi életünk során konstruálódnak, és nem csak a politika „birodalmába” tartoznak.

Susánszky Pál (TK PTI) – Janky Béla (BME):

Fizikai kockázatok részvételt motiváló hatása

Az uralkodó cselekvéseméleteknek ellentmond az az empirikus tapasztalat, hogy a politikai részvétel negatív következményeitől való félelem nem csökkenti, hanem növeli a tüntetésen való részvételi hajlandóságot. A cselekvésemélet alapján feltételezhető, hogy a politikai részvétel negatív következményei a részvétel gátját jelenthetik. Ha egy tüntetésen nagy az esélye a rendőri túlkapásoknak, akkor várhatóan a részvételi hajlandóság csökken. A szociológiai és pszichológiai kutatások azonban azt mutatják, hogy a részvétel észlelt kockázata és a demonstráción való részvétel pozitívan korrelálnak egymással (pl: Opp és Roehl 1990; Ayanian és Tausch 2016, Susánszky 2021), vagyis minél kockázatosabb egy tiltakozó akció, annál magasabb a részvételi hajlandóság.

Előadásunkban bemutatjuk az észlelt kockázat-részvétel paradoxon témájában végzett survey-kísérleteken alapuló kutatásainkat. A Magyarországon végzett kísérletek eredményei szerint 1) az észlelt kockázatok nem egyértelműen vezetnek a részvételi hajlandóság csökkenéséhez. A kockázatok hatása függ a tüntetési esemény típusától: az expresszív, a kollektív identitás szempontjából fontos események esetén a kockázatok negatív hatását nem tudtuk kimutatni. Ezzel összhangban 2) a politikai identitás előtérbe kerülése befolyásolja (priming hatás) a tüntetési hajlandóságot.

Végül 2022 április második felében végzett kísérletünkkel azt vizsgáljuk, hogyan befolyásolják az észlelt kockázatok a tüntetést motiváló faktorokat pl.: a tüntetési hatékonyságot (protest efficacy) és a tüntetési kötelességérzetet (protest duty). Ezek az eredmények segíthetnek a kockázat és a részvétel közötti mediátor tényezők meghatározását.

Szabó Palócz Orsolya (SZE ÁJK Politológiai Tanszék):

A politikai ellenségképzés hatásai a közvélemény formálására

A politikai diskurzusokban megnyilvánuló ellenségképzés alapvetően a politikai folyamatok természetes velejárójának tekinthető, hiszen a politika egyik szerkezeti összetevőjét alkotó politikai gondolkodásnak minden esetben választ kell adnia az önmeghatározás kérdésére – amely magába foglalja annak kijelölését is, kikkel szemben határozza meg magát az adott közösség (Schlett, 2018).

A politikai ellenfelek ugyanakkor nem eleve adott tényezői a politikai folyamatoknak, hanem egy diszkurzív praxis, azaz politikai cselekvés hívja életre, illetve szünteti meg őket (Szabó, 2016), az így létrejövő ellenségkonstruáló narratívák pedig képesek a befogadó közeg valóságának átformálására (Zentai 1997). Mindennek következtében a nyilvánosság és a politika észlelésekor elkerülhetetlenül számolnunk kell bizonyos mértékű tény-pluralitással, versengő valóságkoncepciók meglétével (Böcskei 2019), és figyelemmel kell lennünk arra,

hogy e narratívák jellemzően valamilyen cselekvésre ösztönzik címzettjeiket, s végső soron a választói magatartás befolyásolására, a befogadó közösség prioritásainak átrendezésére, régebbi kötődések felszámolására és újak létrehozására törekednek.

Objektíve meghatározható, tényszerű valóság hiányában e narratív konstrukciók „sikerének” fokmérője abban ragadható meg, hogy az adott narratíva mennyire esik egybe az állampolgárok saját tapasztalataival, az adott politikai kontextussal, illetve a korszellemmel (Metz 2017). Különösen igaz ez az egyes konstrukciók által felvázolt fenyegetések esetében, amelyek a befogadó közeg félelmeire apellálva igyekeznek növelni az adott narratíva hatékonyságát – s amely narratíváknak kézenfekvő alapjául szolgált a 2022. február 24-én kitört orosz-ukrán háború, azáltal, hogy korábban nem látott közelségbe hozott olyan egzisztenciális fenyegetéseket, amelyek alkalmasak a közvélemény, illetve a választói magatartás befolyásolására, korábbi mintáinak átrendezésére. Jelen értekezés ezeknek az összefüggéseknek a feltárására törekszik.

12. Politikaelmélet egy drámaian változó világban

Szekcióvezető: Szűcs Zoltán Gábor (ELTE TÁTK / TK)

12.1. panel

Június 10. (péntek) 11:00-12:45

Panelvezető: Horváth Szilvia (ELTE ÁJK)

Csutak Zsolt (NKE):

A politikai szféra 21. századi kihívásai: közösségi média, digitális fenyegetések, kibervallások kora

Az előadás során bepillantást nyerhetünk mindazon újszerű, 21. századi kihívások hátterébe, amelyek sokak szerint gyökeresen átalakítják a poszt-posztmodern társadalmakat (Nealon 2012) sőt, akár veszélyeztethetik a demokratikus társadalmi paradigmák ismert formáit és döntéshozatali mechanizmusait. A számítógépes rendszerek alkotta kibertér és a történelmi precedens nélküli befolyásoló erővel rendelkező, és globális hatást kiváltó online közösségi platformok kezelésére, azok politikai, társadalmi, kulturális transzformációs hatásának irányítására nem készültek fel sem a polgárok, sem a kormányzatok. A teljességgel új, digitális technológia alapú megoldások, alkalmazások széles spektruma jelentős intellektuális, politikai és akár vallási, metafizikai kihívás elé állítja az emberiséget, amely még a probléma-azonosítás és a megfelelő válaszreakció megtalálásának kezdeti fázisában tartózkodik. A mesterséges (gépi) intelligenciától a mindenhatóvá váló virtuális közösségi médián keresztül az ember-gép interfész transzhumanizmusának paradigmájáig olyan új politikai befolyásoló, hatalmi tényezők jelentek meg, amelyek képesek lehetnek akár radikális társadalom és politikai rendszerátalakítás végrehajtására is. Az emberi elme számára immár felfoghatatlan mennyiségben előállított digitális információ politikai illetve katonai fegyverré vált (Waltzman 2007), amelynek hatása látványosan megmutatkozott az utóbbi évtized amerikai elnökválasztásai során, avagy a Brexit-népszavazás idején, a koronavírus járvány folyamán, illetve újabban az ukrajnai háború értelmezési keretében. Az internet-alapú digitális alkalmazások, korábban soha nem tapasztalt módon és mértékben demokratizálták, globálissá tették az információhoz való hozzáférést a választópolgárok milliárdjai számára. Ugyanakkor, az évszázadok során kialakult és több-kevésbé hatékonyan működtetett hiteles és tekintélytisztelő tudást őrző kapuőrök (egyház, iskola, akadémia) hatalma és befolyása teljesen visszaszorulni, illetve megszűnni látszik, annak számos előnyével és még több hátulütőjével egyetemben. Paradox módon, az emberiség történetében a legműveltebb és legszabadabb polgársággal rendelkező 21. századi felhasználók jelentős része a kényelmes digitális információs buborékok világában érzelmeik és félrevezető első benyomásaik mentén hoznak fontos döntéseket (Lebon 2003) amelyek a tömegmanipuláció, dezinformáció, álhírek és irracionális összeesküvés elméletek táptalajául szolgálnak (Wiktfoss 2020).

A demokrácia működését is veszélyeztető politikai és intellektuális csapdahelyzetből az egyetlen kivezető út, hosszú távon hatékony megoldás az oktatáson és a kulturális identitást ápoló intézményrendszer megerősítésén keresztül vezet. A hiteles és megbízható kapuőrök rendszerének visszaállítása, a tudás fundamentumok és a kritikai gondolkodás készségének minél szélesebb körben való megalapozása a választók körében hozzájárulhat a politikai stabilitás fennmaradásához és megújulásához.

Horváth Szilvia (ELTE ÁJK):

Klasszikus demokraták a zsarnokság ellen: Avagy mit tanulhatunk a görögöktől

A klasszikus athéni demokrácia, ténylegesen létezett közvetlen demokráciaként, számos olyan eszközzel rendelkezett, amellyel saját rendjét képes volt megvédeni. Alkotmányos rendje azok közé tartozik, amelyek előzetesen próbálják kezelni a politikai mozgásából fakadó kockázatokat (lásd Lanni & Vermuele 2013). S noha ez az intézményi elrendezés jelentősen különbözik napjainkétól, abban hasonlóak, hogy egy politikai karakterű demokráciában próbálják megvédeni a rendet, jórészt olyan politikai eszmék körül, amelyek a politikusok túlhatalmával szemben formálódtak meg. Ennek felméréséhez Mogens Herman Hansen *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes* (1999) mára klasszikussá vált könyvére alapozhatunk. Az ókori demokraták demokráciavédő közrepertoárja a következő rendet fenyegető tényezőkre ad választ: a felszínes és kontroll nélküli törvényalkotásból születő rossz vagy épp rendet erodáló törvények; az egyéni ambíciókból kiépülő zsarnokság; a felelősségviselés nélküli hivatalviselés tragikus következményei a politikai közösségre nézve; valamint a kontrollálatlan politikai versengés poliszt felbontó következményei. Ezek a válaszok azért érdekesek, mert eszmei és intézményi szempontból konzisztens választ adnak a demokráciát mint politikai rendet felbontani képes kihívásokra, és azért is, mert azt mutatják, hogy az intézményrendszer további tagolása önmagában képes demokratikus rendet védő célt szolgálni.

Szilágyi-Gál Mihály (ELTE BTK):

Apolitizmus, tájékozódás, mozgósítás

Kutatási feladat lehet annak megértése, hogy az apolitikus magatartás, a tájékozódás és a mozgósíthatóság milyen relációban vannak egymással. Ennek megválaszolásához mindenekelőtt egy tipológiára van szükség. Előadásomban néhány hasonló próbálkozás figyelembe vételével javasolok saját szempontokat egy lehetséges tipológiához. Ennek megfelelően négy eset típust különböztetek meg. 1. Az egyén rendelkezik saját pre-szelekciós szempontrendszerrel (világos politikai érték-, illetve érdekcóciója van), tájékozódási közege nagy diverzitású (plurális helyzetértelmezési rendszer veszi körül: gazdag médiakínálat és/vagy inspiráló, változatos szocio-kulturális véleményalkotási közeg). 2. Az egyén nem rendelkezik saját pre-szelekciós szempontrendszerrel (saját politikai érték-, illetve érdekcóciója labilis vagy teljességgel hiányzik), ellenben tájékozódási közege (a fenti értelemben) nagy diverzitású. 3. Az egyén rendelkezik saját pre-szelekciós szempontrendszerrel, ellenben tájékozódási közege alacsony diverzitású (az őt körülvevő helyzetértelmezési rendszer nem plurális, de legalábbis annak diverzitása csak erősen hiányos valóságértelmezést tesz lehetővé). 4. Az egyén nem is rendelkezik saját pre-szelekciós szempontrendszerrel és közege is alacsony diverzitású. E tipológia szerint minél alacsonyabb diverzitású tájékozódási közeg mellett lesz az egyén pre-szelekciós szempontrendszere erős, annál nagyobb fokú lehet az egyén mozgósíthatósága és ennél fogva radikalizálódása. Ezzel szemben minél nagyobb diverzitású tájékozódási közeg mellett lesz az egyén pre-szelekciós rendszere gyenge, annál alacsonyabb fokú lehet a mozgósíthatósága. A két véglet között a nagyobb mozgósítási fokhoz áll közelebb a saját pre-szelekciós szempontrendszerrel nem rendelkező, de nagy diverzitású tájékozódási közegben mozgó egyén esete, illetve az alacsonyabb mozgósítási fokhoz áll közel a gyenge saját pre-szelekciós szempontrendszerű, ugyanakkor magas diverzitású közegben mozgó egyén esete.

Szücs Zoltán Gábor (ELTE TÁTK / TK):

Polgári engedetlenség és realizmus

Az előadás témája, elsősorban Andrew Sabl, Robert Jubb és Mark Philp munkái nyomán, a polgári engedetlenség problémájának realista megközelítése lesz. Az előadás 3 problémával fog foglalkozni: a polgári engedetlenség irodalmának néhány kulcskérdését fogja áttekinteni

először aztán a realizmus különféle irányzatait foglalja össze, meg felveti azt a kérdést, hogy a realizmus különböző alakváltozatai szempontjából milyen relevanciája van a polgári engedetlenség fogalmának. Az előadás elsősorban amellelt fog érvelni, hogy a polgári engedetlenség fogalma elsősorban liberális realista alapon érdekes és hogy ebben a keretben még számos kihasználatlan lehetőség rejlik a polgári engedetlenség témájának újragondolása szempontjából, különösen akkor, ha kilépünk a liberális demokráciák világának kényelmi zónájából és az illiberális rezsimek, illetve a zárt autokráciák világában keressük a polgári engedetlenség helyét.

12.2. panel

Június 10. (péntek) 15:00-16:45

Panelvezető: Ujlaki Anna (TK PTI)

Nyiri Szabolcs (ELTE ÁJK):

Az idő vasfoga: A demokrácia temporális megközelítése

Előadásomban a társadalmi gyorsulás és a politikaelmélet lehetséges keresztmetszetét kívánom bemutatni. Komparatív vizsgálatomban a demokrácia környezetének változását kívánok feltárni.

Paul Virilio amellelt érvelt, hogy a posztfordi termelési mód úgynevezett temporális rezsimeket hozott létre, így a hatalomról való elképzeléseinket, megközelítéseinket újra kell gondolnunk. Ugyanakkor maga a gyorsulás kérdése számos szerzőhöz köthető; Hartmut Rosa vizsgálataiban azt mutatta ki, hogy nem pusztán a sebesség, hanem maga a gyorsulás – társadalmi, gazdasági és technológiai értelemben egyaránt – megváltoztatja hétköznapijainkat, így a társadalomról és a politikáról alkotott percepcióinkat; magát a társadalmat folyamatos átalakulásnak és fragmentálódásnak kitéve.

A sebesség és gyorsulás kérdésével foglalkozó szerzőktől idézve annak a lehetőségére kívánok rámutatni, hogy a liberális demokráciák örökérvényű alapelvei és a társadalmi változások eszkalálódó folyamata között ellentmondás fedezhető fel. Mindehhez szükséges feltárni a demokrácia létrejöttének kontextusát, azaz a felvilágosodás, modernitás és kapitalizmus adta kontextust, illetve e tényezők időhöz való viszonyát. E genealógiára reflektálva pedig a késő/posztmodernitás korának idő-képét szeretném bemutatni, rámutatva arra, hogy különböző temporalitások léteznek a politika világában, valamint a gazdaság és társadalom világában. Ezen elméleti összehasonlítás elsősorban a hatalom, a tőke, illetve a területiség kulcscatégoriát jelölik ki; így értelemszerűen érintem a fordizmusból posztfordizmusba történő átmenetet, a neoliberais gazdaságpolitika, valamint a globalizáció kialakulását és ezek hatásait a demokrácia mibenléte kapcsán.

Végezetül szintetizáló jelleggel kitérek arra, hogy a gazdasági és technológiai fejlődés megváltoztatta a politika metakontextusát: a gyorsuló idő, azaz az akceleráció okozta problémákra irányuló válaszkísérleteink kapcsán, lehetséges, hogy már most le vagyunk maradva.

Ujlaki Anna (TK PTI):

A migráció realista szemszögből

A migráció korunk egyik legmeghatározóbb jelensége. Természetes módon merül fel a kérdés, hogy miféle válaszok és megoldások adhatók a migrációval kapcsolatos kihívásokra úgy, hogy ezek a válaszok valóban segítsenek bennünket az elméletalkotásban és a gyakorlati cselekvésben egyaránt. Az előadásban ezt a kérdést három lépésben vizsgálom meg. Először rámutatok, hogy a migrációról szóló diskurzust a kortárs politikaelméletben alapvetően annak

a hagyománynak a nyelvezete uralja, amelyet az elmúlt évtizedben a kortárs realista politikaelmélet hívei „moralizmusnak” vagy „etikaközpontú” megközelítésnek bélyegeznek. Másodszor, a kritikák fényében felvázolom a migráció egy politikai realista megközelítését. Amellett fogok érvelni, hogy politikai realista alapokon három lehetséges úton közelíthetjük meg a migrációt: az egyik út, amelyet a migráns fenomenológiájának nevezek, és amelyet Bernard Williams mérsékelt realizmusára alapozok, a másik a migráció genealógiája, amelyet a Raymond Geusst követő radikálisabb realista Janosch Prinz és Enzo Rossi elképzelései nyomán vázlok fel, a harmadik pedig a migráció transzformatív-kontextuális megközelítése, amelyet Manon Westphal elméletére alapozok. Az előadás utolsó részében a migrációnak a három fent definiált politikai realista megközelítését a migráció főáramú elméleteinek egy másik kritikus megközelítése fényében, feminista szempontból értékelek.

Tóth Szilárd János (TK PTI):

Republikanizmus, társadalmi kohézió, a politikai közösség határai

A republikánusok úgy tartják, hogy a demokratikus politikai rendszer működtetése szempontjából óriási jelentősége van annak, hogy milyen erős a társadalomban a közösségi kötelék. Az ilyen rendszerek stabilitása szerintük megköveteli, hogy a polgárok azonosuljanak egymással, fontosnak tartásuk az állampolgári köteléket, és hajlandók legyenek szolidárisan viselkedni egymással. De kérdés, hogy a sok közül melyik közösség az igazán releváns. A republikanizmusban ezen a téren sokféle vélemény létezik, és a vitát azért olyan nehéz megoldani, mert a különféle álláspontokat támogató erkölcsi és empirikus megfontolások egyaránt ellentmondásosak. A republikánusok egalitáriusok, és ez az elköteleződésük inkább a kozmopolitizmus támogatását diktálja. Az általános politikaképük viszont ennek ellentmond. Az egalitárius elveket érvényesítő politikai rendszert a republikánusok nem tartják stabilnak erős közösségi kötelék híján, és ez a spekuláció már inkább a nemzetállam védelmét látszik indokolni, hiszen manapság az államokhoz kötődő lojalitás messze erősebb, mint a világpolgári identitás. Az egalitárius és közösségszervezési szempontok ezért feszültségben vannak egymással, és nehéz köztük igazságot tenni. Másfelől az is igaz, hogy nem tudhatjuk biztosan, a mai állapot meddig marad fenn, és hogy tudatos politikai cselekvéssel megváltoztatható-e. A dilemma tehát valós. Előadásomban azt próbálom meg bebizonyítani, hogy ennek ellenére a két álláspont közül a republikánus kozmopolitizmus a gyöngébbik. Nem azért, mintha erkölcsi deficitől szenvedne a patriotizmushoz képest. Hanem azért, mert hiába nehéz összemérni az egalitárius és közösségszervezési célokat, a másodikkal logikus prioritása van. Az egalitárius célok érvényesítése eleve megköveteli az intézményi rend stabilitását, és ha igaz a közösségi kötelék jelentőségéről szóló republikánus spekuláció, akkor ez a stabilitási elvárás manapság még a nemzetállam védelmét diktálja. Ez pedig két eredménnyel jár. Egyrészt maguk a republikánusok csapdahelyzetbe kerülnek. Ha „pragmatikus” szövetséget kötnek a nemzetállammal, azzal egyből rontják az egalitárius céljaikat elvileg jobban garantáló kozmopolita rend kialakulásának és a hozzá tartozó politikai identitás terjedésének perspektíváit. Másrészt: a radikálisabb kozmopoliták szemében a republikanizmus a sajátos politikaképe miatt egyelőre elventendő. Ezek a kozmopoliták ma inkább olyan politikafilozófiákra kéne, hogy építsenek, amelyek nem követelnek erős közösségi köteléket a stabilitáshoz.

Zsiger Ádám (DE):

Koselleck korai történelemszemléletének schmitti kontextusa

Előadásomban Reinhart Koselleck Kritika és válságának elemzésére támaszkodva a szerzői történelemszemlélet elméleti alapjait vizsgálom Carl Schmitt műveinek kontextusában. A

schmitti fogalomalkotás nem csupán módszertani szempontból befolyásolta Koselleck korai nézeteit, hanem ezzel egyidejűleg megakadályozta a vele való kritikai szembefordulás lehetőségét is. Koselleck ugyanis nem egyszerűen ideológiai szempontból veszi semmibe a koncepcióját alá nem támasztó forrásokat és értelmezési hagyományokat, hanem valóban nem érzel más és máshogyan a múltból, csak azt, ami Schmitt nézőpontjából megnyílik a számára. Így Schmitt fogalmisága nem csupán elméletkonstrukciós szereppel bír Kosellecknél – amellyel a Schmitt-Koselleck viszony vizsgálatai többnyire foglalkoznak –, hanem horizontszervező erővel is, amely egy sokkal eredendőbb szinten érvényesül. Vagyis Koselleck látószögéből már azt megelőzően a priori módon eltűnnek a történelmi folyamatok sajátos jegyei, hogy történetírói szelekcióba kezdett volna. Így elsősorban ebben az átfogó keretben lát, érzel és gondolkodik, s így önkorrekcióna is csak ezen belül képes. Előadásomban a fő hangsúlyt ezért egyrészt arra helyezem, hogy működésében mutassam be, hogy Koselleck számára miként adódik belülről schmitti alapokon a valóság értelme, amely egyúttal reálissá teszi és igazolja önértelmezése számára ahistorikus, államelméleti nézőpontja történetiként való azonosítását. Másrészt pedig arra, hogy ez az azonosítás hogyan érvényteleníti a külsődleges és kritikai szempontokat, megvédve tudományos szemléletének zártságát. Ezek a jellemzők pedig már kifelé mutatnak kettejük kapcsolatának kontextusából. Értelmezésükkel megragadhatjuk az államelméleti és a történelmi gondolkodás társításának paradoxonát, azt, hogy a schmitti fogalmak azáltal élesítik a modernitás problémáinak megértését, hogy a kosellecki gondolkodás mélyrétegeiben hatva megszüntetik a sine ira et studio írott történelem lehetőségét.